

ATATÜRK DÖNEMİ GAZETECİ VE EDEBİYATÇILARININ KALEMİNDEN GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA: "GAZİ'NİN EN BÜYÜK ESERİ NEDİR?"

GAZİ MUSTAFA KEMAL PASHA IN THE PRESS OF THE ATATURK PERIOD: "WHAT IS THE GREATEST WORK OF GAZİ?"

BİLAL KAS*

ÖZ

Cumhuriyet'in ilanının ardından Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde birbiri ardına inkılaplar teşekkül ettirilmiştir. Siyasi iktidar, Cumhuriyet'in ilk senelerinde inkılapların halka benimsetilmesi için edebiyat ve basın dünyasını etki dairesinde tutmuş, yeni nesillerin inkılap değerleriyle yetişmelerini sağlamaya çalışmıştır. 1929 senesinde *Milliyet* gazetesinde henüz altı senelik yeni Türk devletinin kurucu lideri ve onun eserlerinin değerlendirildiği bir mülakat dizisi yayımlanır. Mülakat sorularını devrin Siirt mebusu Mahmut Bey [Soydan] *Milliyet* gazetesinin başmuharriri sıfatıyla dönemin önemli simalarına sunar. Bu mülakat dizisi, devrin en meşhur isimlerinin bir araya getirilmesini sağlaması bakımından da önemlidir. Makalenin ana malzemesini devrin gazeteci ve edebiyatçıların yazıları ve değerlendirmeleri oluşturmaktadır. Yazılardan hareketle bir inkılap nesli oluşturmaya çalışan siyasi iktidarla basın ve edebiyat dünyasının ilişkileri değerlendirilmiştir. Matbuat hayatında isim yapmış 42 kişinin Gazi Mustafa Kemal'in en büyük eserinin hangisi ve ne sebeple olduğu sorularına verdikleri cevaplar, aynı tarihlerdeki çeşitli süreli yayınlardaki yazılar, siyasi ve sosyal hadiselerle beraber değerlendirilmiştir. Böylelikle mülakata katılan edebiyatçı ve gazetecilerin toplumu ve siyasi ortamın bir parçası olarak yaşadıkları devre yaklaşımları değerlendirilmiş, görüşleri siyaset, edebiyat ve basın münasebeti bağlamında açıklanarak Gazi Mustafa Kemal Paşa ve inkılapları özelinde bir devir panoraması oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Atatürk Devri basın hayatı, edebiyat ve siyaset ilişkisi, Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Mahmut Bey [Soydan], *Milliyet* gazetesi.

ABSTRACT

After the proclamation of the Republic, reforms were formed under the leadership of Gazi Mustafa Kemal Pasha. In the first years of the Republic, the political power kept the world of literature and the press under influence so that the people would adopt the reforms, and tried to ensure that the new generations were brought up with the values of the revolution. In 1929, an interview series, which evaluates the founding leader of the new Turkish state and his works, is published in *Milliyet* newspaper for only six years. Siirt deputy of the time Mahmut Bey [Soydan] presents the interview questions to important figures of the period as the editor-in-chief of newspaper. This interview series is such an important one that it brings the most famous names of the period. The article is the writings and evaluations of the journalists and writers. Based on the articles, the relations between the political power trying to create a revolution generation and the press and the literary world were evaluated. The answers given by 42 people who was famous in printing life to the questions of what is Gazi Mustafa Kemal's greatest work and for what reason, were evaluated together with the articles in various periodicals, political and social events. Thus, the approaches of the literary figures and journalists, participating in the interview and political environment were evaluated, and a panorama of the era was created specific to Gazi Mustafa Kemal Pasha and his reforms by explaining their views in the context of politics, literature and press relations.

Key Words: Press life of the Atatürk Era, the relationship between literature and politics, Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Mahmut Bey [Soydan], *Milliyet* newspaper.

* Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, bkas2322@gmail.com, [ORCID:0000-0003-1355-5681](https://orcid.org/0000-0003-1355-5681).

Extended Abstract

After the victory of the National Struggle, steps for modernity achieved by the Western were searched. The World War I not only influenced the world but also caused serious political and social changes. Among the nations that experience great changes, the Turks will be the first to change civilization. The political strength of the new Turkish state, replacing the old community cultural facts of life, implements the revolutions one by one under the leadership of the "charismatic leader" Gazi Mustafa Kemal .

Dissenting ideas and voices, which manifested themselves in different ways during the years of the War of Independence, opposed the reform practices such as the abolition of the caliphate, the taking of modernization steps in dress and the abandonment of the Arabic alphabet. The Sheikh Sait Rebellion (1925) and the İzmir Assassination (1926) were among the events that threatened Gazi Mustafa Kemal, the revolutions and the Republican regime. The values of the Republic are tried to be adopted by the people with great enthusiasm and sacrifice with the enemies of the revolution and the regime tried to consolidate itself and generations , wholeheartedly loyal to the revolutions ,are attempted to be enhanced Politicians have always paid attention to the existence of literary genres such as newspapers, magazine pages, novels, poems, stories and theater as one of the effective ways of indicating the ideas . In this sense, the political power of the period and Gazi Mustafa Kemal Pasha himself wanted the achievements and values of the Republic to take place in the printing world of the period and to embroider the enthusiasm of the revolution in the works of the artists. The main material of the study is the interview series of Mahmut Bey [Soydan], the Siirt deputy of the period, published in the *Milliyet* newspaper. In the interview series, the leading figures of the period from a wide range of professional groups were brought together. In this research , the answers of the people who was famous in the printing world of the period were taken and relationship between politics, literature and the press was evaluated. It is known that in the Atatürk Era, literary figures published their writings and works in newspapers or magazines and published them. 42 pens of the printing world "What is Gazi's Greatest Work? Why?" provides a suitable ground for various evaluations of the circle of influence between politics, society and literature. The fact that Mahmut Bey is interested in journalism and that he keeps serving as a deputy constitutes the first chamber. The fact that some of the participants in the interview had been members of parliament or that some of them were still in this position in 1929, when the interview was published, constitutes another circle between politics, literature and the press. The fact that the journalists and men of letters who participated in the interview witnessed the sufferings caused by the wars, the crises of the Armistice Period and closely followed the Turkish modernization pushed them and their works to evaluate together with their periods, which constitutes another circle. In this sense, it would be a fact to interpret Siirt deputy Mahmut Bey's publication of a series of interviews that will keep the revolutions on the agenda and the fact that the political power of the period wanted to create a chain of revolutions. In order to understand this circle of influence more accurately, various periodicals of the period were also examined along with proving this circle of influence related to Gazi and his revolutions.

Gazi Mustafa Kemal Pasha; He wanted his reforms to be developed sincerely by the journalists of the period. This series of interview is so crucial that ithe most famous names can collaborate . In this study, an evaluation of Gazi Mustafa Kemal ,consisting of the writings by 42 people were read eagerly . This assessment enriched by political and social realities, news, articles also the conclusions that developed in terms of politics, literature and press of Atatürk Era were achieved.

Giriş

Osmanlı'nın son çeyrek asrı birbiri ardına devam eden savaşlar, iç karışıklıklar ve Batılı devletlerin müdahaleleriyle geçmekle beraber neredeyse hemen her alanda modernleşme adımlarının hızlandığı uluslaşma sürecine girilen bir dönemi de karşılar. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı, saltanatın ilgası, Cumhuriyet'in ilanı, hilafetin kaldırılması, eğitim ve öğretimin birleştirilmesi ve diğer büyük inkılaplarla ilerleyen Gazi Mustafa Kemal'in muasırlaşma yolundaki adımları bu sürecin devamı olarak birbirine bağlı bir şekilde hayata geçirilir.

Emperyalist Batılı devletlerin zaten inanmadığı, ülke insanlarının bir kısmının muhalif tavırlar sergilediği millî şuurun yarattığı askerî ve siyasi güçlü duruş karşısında "karizmatik lider" Mustafa Kemal Paşa, büyük bir bağımsızlık savaşını yöneterek hem kendi ülkesinin hem de hürriyet mücadelesine girişmek düşüncesindeki milletlerin hayatlarında önemli bir yer kazanır. Büyük bir zafer kazanan Türk ordusunun başkumandanı Gazi Mustafa Kemal Paşa, her ne kadar iki asırlık Batılılaşma mazisi olsa da Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi ve

sosyal anlayışına zıt bir yönetim sistemini getirir ve siyasi iktidarı modernleşme ile uluslaşma fikirleriyle ilerleyen faaliyetlere yönlendirir.

Batılı devletlerin Cumhuriyet ve demokrasinin Şark ülkelerinde fazla tutunamayacağı inancına ters ilerleyen inkılaplar, iktisattan sanata, siyasete ve sosyal hayata doğru açılanan topyekûn bir kalkınmanın ürünüdür. Bu kalkınma faaliyetleri Şeyh Sait İsyanı (1925), İzmir Suikastı (1926) gibi siyasi iktidarı zorlayan hadiselerin yaşanmasına rağmen kronolojik bir sıra takip eder ve kalkınma hareketleri sürdürülür. Gazi’nin inkılaplarının halk tarafından tam ve istenen manalarda benimsenmediği endişesi siyasi iktidarı, inkılapları ve “Kemalizm”i ispata ve açıklamaya yönlendirmiştir denilebilir. Nitekim 1930 senesinde yaşanacak Menemen Hadisesi, Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın yarattığı siyasi ve sosyal gerginlik, Ağrı’daki isyan gösterir ki siyasi iktidar endişelerinde pek de haksız değildir. Bu sebeple Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın Türk milletinin karakterine en uygun yönetim biçimi olarak ifade ettiği Cumhuriyet idaresi, millî egemenlik ve muasırlaşma yolundaki her inkılabı halka benimsettirmeye çalışır. Bu konuda 1927 CHF Nizamnamesinde yer alan halkı, partinin ilkeleri konusunda bilgilendirmek, partiye kazandırmak ve 1931 CHF Programında halkı aydınlatan ve partiye bağlayan hatiplerin varlığından bahsetmek siyasi iktidarın inkılapların benimsetilmesi konusundaki kararlılığını gösterir.¹ Siyasi iktidarın bu uygulamalarına Türk Ocakları’nın ve halkevlerinin faaliyetlerini, eğitim seviyesi düşük, geleneksel ve eski cemaat yapısının bir ürünü olan milleti bilinçlendirme vazifelerini de ilave etmek gerekir. Gazi Mustafa Kemal, sadece bir başkumandan değil modern ve yeni Türk devletinin kurucusudur. Halk tarafından kendi muhayyilelerinde oluşan Gazi kimliği inkılaplar bünyesindeki tüm yeniliklerle on beş yıllık iktidar süresince şekillenir. Eski cemaat yapısını diriltmeye hevesli muhalif fikirleri bertaraf etmek isteyen siyasi iktidar, inkılapları yani Cumhuriyet kazanımlarını müdafaa etmek ve halka bu fikirleri benimsetmek maksadıyla çalışır. Cumhuriyet’in 10. yılında en küçük kasabaya, köye kadar Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının yaptırılmasının ardında her an dirilmesinden endişe duyulan “eski” fikirler vardır.² Siyasi iktidarın kültürün her alanında inkılap fikirlerini halka yayma çabaları içinde süreli yayınların, edebî eserlerin önemli bir yeri vardır. Mustafa Kemal Paşa; şiir, tiyatro, roman, hikâye gibi türlerde bir kahraman olarak belirlediği gibi inkılaplar da devrin sosyal ve siyasi havasının bir parçası olduğundan çoğu eserdeki yerini alır. Bu yer alış, siyasi iktidarın müdahaleleriyle olabildiği gibi realist müşahedelerin neticesinde herhangi bir eserin müdahalesi olmadan yansması gerektiği kadar da yerini alabilmiştir. Burada Cumhuriyet’in 10. yılı münasebetiyle siyasi iktidarın büyük bir titizlikle yayımlanmasına ön ayak olduğu çeşitli türdeki eserlerin varlığını hatırlatmak faydalı olacaktır. 48 süreli yayın, 2 roman, 20 piyes ve iki şiir kitabı bu maksatla yayımlanmıştır.³

Gazi Mustafa Kemal’in şahsında birleşen millî egemenlik, Cumhuriyet yönetimi, laiklik ve inkılapların tamamı devrin siyasi erki tarafından çeşitli zaman ve yerlerde dile getirilmiş, Cumhuriyet kazanımlarının önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. *Milliyet* gazetesinin başmuharriri ve devrin Siirt Milletvekili Mahmut Bey’in [Soydan] “Gazi’nin En Büyük Eseri Nedir?” başlıklı mülakatı inkılap kazanımlarının yaşatılması ve Gazi Mustafa Kemal algısının dillendirilmesi bakımından önemlidir. Mülakatlara 1 Haziran 1929 tarihinde mektup yoluyla gelen cevapların yayımlanmasıyla başlanır. 28 Temmuz 1929 tarihinde ise en son cevap yayımlanır ve 29 Temmuz’da ankete dair bir değerlendirme yapılarak devrin muhtelif “güzide edip, muharrir ve mütefekkirlerine gönderilmiş olan mektupların” yayımlanmasına son verilir. Mülakata katılan kişilerden 42’si matbuat ve edebiyat hayatında isim yapmış simalardır. Edebiyat ve toplum arasında sıkı bir münasebetin varlığı kabul edildiğinde sanatçıların eserleriyle devrin muhtelif yönlerini yansıttıkları da onaylanmış olur ki bu mülakata katılan kişilerin “Gazi’nin en büyük eseri nedir? Niçin?” sorularına verdikleri cevaplar, hem halkın rahatlıkla ulaşabileceği bir tür olan gazete kanalıyla okunur olduğundan hem de eserleriyle meşhur olan kişilerin halkı tesir kabiliyetlerinin varlığını barındırması yönünden önemlidir. Devir edebiyatçılarının umumiyetle gazete ve dergilerde çeşitli türlerde eserler verdikleri, yazılar kaleme aldıkları bilinmektedir. Atatürk Devri gazete ve dergilerinde edebiyatçıların yerlerinin mühim olduğu rahatlıkla söylenebilir. Öte yandan Cumhuriyet’e muhalif teşebbüslerin bertaraf edilmesi maksadıyla düzenlenen kısıtlamalar gazete ve edebiyat faaliyetlerini de siyasi iktidarın yakın gözetimi altına almıştır.⁴ Siyasetçiler savundukları fikirlerin ömürlerini uzatmak için matbuat hayatına bir şekilde ilgi gösterirken gazeteci ve edebiyatçılar yaşadıkları devrin siyasi hadiselerinden umumiyetle uzaklaşamazlar.

¹ Hakan Uzun, “Bir Propaganda Aracı Olarak Cumhuriyet Halk Fırkası Halk Hatipleri Teşkilatı”, CTAD, 11, 94- 95.

² Bilal Kas, “Cumhuriyet’in Onuncu Yılı Dönümü Münasebetiyle Yazılan Romanlarda Cumhuriyet Bayramı ve Rejime Methiye: Aka Gündüz Örneği”, 4. Uluslararası 29 Ekim Bilimsel Araştırmalar Sempozyumu, Adana, (29- 30 Ekim 2022), 50.

³ Selim N. Gerçek, “Cumhuriyet’in Onuncu Yıl dönümünde Yapılan Neşriyat”, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 12, 443- 445.

⁴ Selçuk Çıkkla, “Tanzimat’tan Günümüze Gazete-Edebiyat İlişkisi”, *Türkbilgi*, 18 (2009), 48.

Nitekim 4 Mart 1925'te kabul edilen Takrir-i Sükûn Kanununun yarattığı gerilim 1927'den sonra azalsa da uzun seneler etkileri gazetecilik faaliyetlerinde hissedilecektir. *Milliyet* gazetesinde mülakat dizisinin yayımlandığı sıralarda basın hayatındaki gerilimi birkaç örnekle anlatmak bu durumun anlaşılması için yeterli olacaktır. *Resimli Ay* dergisi yazarlarından Emin Türk Bey'in "Köyümde Neler Gördüm" başlıklı yazısı, derginin mesul müdürü Behçet Bey'in "Sesini Kaybeden Şehir" başlıklı şiiri yayımlaması sebebiyle bu iki gazeteci hakkında soruşturma başlatılmış, Emin Bey adliyeden kaçmıştır.⁵ Devrin siyasi iktidarına muhalif yayın organlarından *Yarın* gazetesi başmuharriri ve tarihî roman yazarı Arif Oruç, gazete yazarlarından Şemsettin Ertuğrul yazdıklarından ötürü dava edilmişler, bir süre sonra çalıştıkları gazete kapatılmış, Arif Oruç tutuklanmıştır.⁶ Siyasi iktidarın eğitim ve sanayideki uygulamalarını şiddetle tenkit eden *Hareket* gazetesinde İstanbul'da matbuat faaliyetlerinin bir görüntüden ibaret olduğunu, asıl fikirlerin hür ifade edilemediğini dile getiren yazı bu minvalde verilecek örneklerden sadece biridir.⁷ *Hareket* gazetesinin inkılaplar ve Cumhuriyet kazanımlarına muhalif bir tavır geliştirmede rahatlıkla söylenebilir. Yalnızca hükümetin eğitimde ve iktisadi sahada milliyetçi tavrındaki eksiklikler üzerinde durulur. *Milliyet* gazetesindeki "Gazinin En Büyük Eseri Nedir?" başlıklı mülakat dizisinin başladığı tarihlerde *Hareket* gazetesi de bir başka anket ilanı yayımlamaya başlar. Anketin muhtevası Gazi Mustafa Kemal Paşa dışında memlekete hizmet etmiş 5 ismin belirlenmesine yöneliktir. Anket cevaplarında gazetenin belirlediği doğru 5 ismi isabet ettirenlere ödül de verileceği ilan edilir. Anket neticelenmez; ancak Gazi'nin "tek adam" olmadığı yorumlarına açık bu anket ilanı gazetede bir süre yayımlanır.⁸ 4 Temmuz 1929 tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinde "Gazi Hakkında Cihan Efkârı Aliyesi Ne Düşünüyor?" başlıklı bir ilan yayımlanır. Başmuharririn her memleketin yüksek adamlarından bizzat alacağı yanıtların gazetede yayımlanacağı bildirilir.⁹ Yeni Türk devleti, maziye hatırlatacak her türlü fikirden, sınıfsız toplumun dinamiklerini bozacak her türlü ayrılıkçı ve sivrilmiş teşekküllerden bir şekilde kurtulmak ister. Edebiyatın da yansıdığı süreli yayın sayfalarında inkılap kazanımlarından ve tabii olarak Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın şahsiyetine, kahramanlıklarına ve tesis ettiği Cumhuriyet idaresine dair fikirlerden sıklıkla bahsedilir. Bundaki gaye Batılılaşma faaliyetlerinden vazgeçilmemesini ve eski cemaat yapısının kültürel unsurlarına tekrar dönülmemesini sağlamaktır.

Basın ve edebiyat dünyasının faaliyetlerini devam ettirdiği Atatürk Devri'nde bizzat yeni Türk devletinin kurucusu sıfatıyla Atatürk, güzel sanatlarla ve onların yaratıcılarıyla yakından ilgilenir. Atatürk'ün seyahatlerinde ve sofrasında edebiyatçı ve gazetecilerin pek de eksik olmadığı bilinmektedir. Bu toplantılardan birinde Abdülhak Hamit'in henüz inkılap şiiri yazmadığı konuşulmuştur. Bir başka gün bizzat Atatürk, Refik Halit'in *Deli* başlıklı tiyatro eserinin tam da istenilen düzeyde bir inkılap tiyatrosu olduğunu dile getirmiştir.¹⁰ Öte yandan Atatürk'ün gençlik yılları da dâhil olmak üzere edebiyattan uzak kalmadığı da bilinmektedir. Namık Kemal ve Tevfik Fikret'ten etkilendiği, sosyal muhtevalı ve vatan temalı şiirlerin toplumu tesiri altına alabileceğini erken dönemlerde farkına varmıştır.¹¹ Genel olarak rahatlıkla söylenebilir ki Atatürk; edebiyatın, sanatın ve basın faaliyetlerinin toplumu yönlendirme ve etkilemede ne denli önemli olduğunun siyasi bir lider olarak hep farkındadır.

Atatürk Devri matbuat hayatının bir parçası olan *Milliyet* gazetesinin başmuharriri ve Siirt mebusu Mahmut Bey'in basın ve edebiyat hayatının önemli simalarına bu gazetede yönelttiği sorular devrin basın, edebiyat ve siyaset ilişkilerinin ne kadar kuvvetli olduğunu gösterir niteliktedir. Erken Dönem Cumhuriyet matbuat hayatında edebiyatçıların yeri ve önemi, gazete türünün ilk örneklerinin verildiği Tanzimat edebiyatı yıllarından Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen sürede pek de değişmeden ilerler. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan süreli yayın faaliyetlerinde edebî eserlerin yer alışı, devrin siyasi ve sosyal hadiseleriyle paralel şekilde ilerleyerek kendilerine yer bulur.¹² Devrin siyasi iktidarı, Cumhuriyet kazanımlarının dillendirilmesini ve müdafaa edilmesini istemiş ve bunların tatbikini de takip etmiştir. Atatürk, sofrasından ve etrafından eksik

⁵ İmzasız, "Resimli Ay'daki Makalenin Sahibi", *Yarın*, 29 Kânunuevvel 1929, 1.

⁶ İmzasız, "Maliye Vekili ile Davamızın Esası Nedir?", *Yarın*, 19 Mayıs 1930, 1.

⁷ İmzasız, "İstanbul'da Matbuat var mıdır?", *Hareket*, 29 Kânunusani 1929, 1.

⁸ İmzasız, "Beş adam kimdir?", *Hareket*, 8 Haziran 1929, 1

⁹ İmzasız, "Gazi Hakkında Cihan Efkârı Aliyesi Ne Düşünüyor?", *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1929, 1.

¹⁰ Hilmi Yücebaşı, *Edebiyatımızda Atatürk*, İstanbul: Kültür Kitabevi, 1960, 33- 36.

¹¹ Önder Göçgün, *Edebiyat Dünyası ve Atatürk*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2021, 249.

¹² Rauf Mutluay, "Edebiyatsız Gazete, Gazetesiz Edebiyat", *Yeni Ufuklar*, XV/ 170 (1966), 5- 9.

etmediği edebiyatçılardan inkılapları gönülden savunmalarını ve eserlerine samimi hislerini yansıtmalarını bilhassa istemiştir.¹³

İnkılapların muhtevası, gerekliliği ve Gazi Mustafa Kemal'in inkılaplarla bütünleşen varlığının halk tarafından sevilen sanatçı ve gazetecilerce dillendirilmesinin siyasi sloganlardan daha etkili olabileceği düşünülebilir. Mülakata katılan ve matbuat hayatında isimleri senelerdir bilinen kişilerin çoğu 1908'den sonra ünlenmiş, çeşitli türdeki eserleriyle, gazetelerdeki yazılarıyla halkla bütünleşmiş kişilerdir. Abdülhak Hamit [Tarhan], Hüseyin Rahmi [Gürpınar], Halit Ziya [Uşaklıgil], Cenap Şahabettin, Ahmet Rasim gibi 1908 öncesinde eserler vermiş ve tanınmış sanatçılar ise hem daha eski bir neslin mensupları olarak hem de birçok süreli yayından halka senelerce ulaşmış şahsiyetler olarak Batılılaşan genç Türk devletini değerlendirmişlerdir. Bu manada matbuat hayatında tanınan ve farklı nesillere mensup muharrirlerin Gazi Mustafa Kemal merkezinde verdikleri cevaplar devri anlamak ve yorumlamak açısından mühimdir. Elbette ki ulusal bir gazetede devletin kurucusuna muhalif fikirlerin rahatlıkla ifade edilemeyeceği ve bu sebeple verilen cevapların çeşitli endişeler içerebileceği de düşünülebilir. Bu konuda şunu söylemek mümkündür ki umumiyetle ankete katılan sanatçılar modernleşme ve Türklükle alakalı olumsuz bir düşünceye sahip değildirlen. Kısaca ifade etmek gerekirse katılımcılar Osmanlı'nın son çeyrek asrındaki değişimlere, bunalım ve yıkımlara şahitlik etmiş, Cumhuriyet'in ilanını ve inkılapçı yeni Türk devletinin kurulup adım adım gelişimini izlemişlerdir. "Atatürk'ün Türk milleti için taşıdığı manayı anlamak, onun çevresi tarafından nasıl görüldüğünü bilmeyi de gerektirir."¹⁴

İki soruya katılımcıların verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde belli ortaklıkların olduğu tespit edilmiştir. Verilen bu cevaplardaki ortaklıklardan hareketle kadınlara verilen haklar, Millî Mücadele'nin kazanılması ve büyük zafer, Türkiye Cumhuriyeti'nin kendisi ve Gazi'nin inkılapları, yeni harflerin kabulü başlıkları belirlenmiştir. Edebiyatçıların gözünden 1929 senesine kadarki gelişmelerle yeni Türk devleti ve Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın nasıl algılandığı bu başlıklarla daha açık bir şekilde anlaşılacaktır.

İnkılapçı Gazi Mustafa Kemal

Gazi Mustafa Kemal'in tesis ettiği tüm eserler ayrı ayrı ele alınsa dahi bu eserleri birbirinden ayırmak çok da mümkün değildir. Çünkü vatanın kurtuluşundan sonra atılan her hamle muasır devletler seviyesine çıkmak şiarını taşımaktadır ve bu hedefe ulaşabilmek de maziyle kurulu köklü rabitaların yok edilmesiyle sağlanacaktır görüşü, devrin genel siyasetine hâkimdir. Gazi'nin eskiye ait olanı kökten yıkan devrimci yanı, inkılapların aniden kabul edilişi onun hakkında konuşan, tartışan ya da yazan kişilerin en çok üzerinde durdukları hususiyetlerdendir. Nitekim Yakup Kadri Karaosmanoğlu *Atatürk* başlıklı tahlil denemesinde onun devrimciliğini tanrılarından ateşi çalan Yunan mitolojisi kahramanlarından Prometheus'la ilişkilendirecektir. Prometheus'un ateşi insanlığa getirmesiyle medeniyete katkısı Gazi'nin karanlıklardaki Türk milletini inkılaplarıyla aydınlatması gibidir.¹⁵ Karanlıklar içindeki Türk milletini ardı sıra vücuda getirdiği inkılaplarla aydınlatan Gazi Mustafa Kemal, Batı medeniyetinin savunucusu ve aktarıcısıdır.

İsmail Habip Sevük de Gazi inkılaplarının meydana geliş sürecini değerlendirirken inkılapların uygulanmasındaki kararlılık, kesinlik ve hızın devrimlerin ana hususiyetleri olduğu görüşündedir. Mustafa Kemal Paşa'ya göre inkılaplar için 15 yıl süre tanındığı takdirde 15 sene kaybedilecektir. İnkılaplardaki asıl özellik birden yapılmasıdır. Böylelikle Gazi'nin devrimleri kan dökülmeden ve vakit kaybedilmeden tarihteki yerlerini almıştır.¹⁶

İnkılapların hayata geçiriliş sürecindeki kararlılık ve aniden oluşa ilave olarak bir başka husustan bahsetmekle devrin edebiyatçılarının yaşadıkları siyasi ve sosyal ortam daha rahat anlaşılabilir olur. Bu hususiyet hem şeklen hem de muhteva bakımından inkılapların yeni nesillere aktarılması ve devrimlerin sindirilmesi için gerekli adımların doğru tespitidir. "Atatürk de bilirdi fesi kaldırıp yerine şapkayı koymakla kafanın değişmeyeceğini. [...] Ancak biliyordu ki Doğulu düşüncenin birtakım sembolleri, fetişleri vardır. Fes ve çarşaf bunların başında geldiği içindir ki ilerilik savaşında ilkin bunları yok etmenin gereğine inanmıştı."¹⁷ İnkılapların meydana geliş sebepleri

¹³ Erol Ülgen, "Atatürk'ün Etrafındaki Edebiyatçılar", *Türk Dili*, 587 (2000), 444.

¹⁴ M. Kaplan, İ. Enginün, B. Emil, N. Birinci, A. Uçman, *Devrin Yazarlarının Kalemiyle Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal I*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981, XIII.

¹⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Atatürk*, İstanbul: Birikim Yayınları, 1981, 40.

¹⁶ İsmail H. Sevük, *Atatürk'le Beraber*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2020, 83.

¹⁷ Halit Fahri Ozansoy, *Tek Yol Atatürk Yolu*, İstanbul: Varlık Yayınları, 1981, 75.

içinde yok edilmesi hedeflenen maziye ait eski cemaat yapısının neredeyse tüm unsurları vardır ve bunlardan gündelik hayatı tesiri altına alanlar öncelikli görülerek eskiye ait olanların tahribiyle Batılı hayat tarzı tesis edilmeye çalışılmıştır. İnkıpların halk tarafından benimsenmesinde güzel sanatların ve tabii olarak edebiyatın önemli bir yerinin olduğu söylenebilir. Devrin edebiyatçıları, inkıpların hızlı ve kesin bir şekilde halkla bütünleştirilmesinin istendiği, coşkulu, heyecanlı ve otoriter hususiyetlerin bir arada bulunduğu bir devirde eser vermişlerdir. Tabii siyasi bir aktör olarak inkıpların halk tarafından gönülden benimsenmesini isteyen Gazi Mustafa Kemal, edebiyatın toplumu yönlendirmedeki işlevinin farkındadır. Dirijizm boyutlarına varan sanata müdahalenin örneklerini Atatürk Devri siyasi iktidarının yaratmaya çalıştığı “inkılap edebiyatı”nda görmek mümkündür. Mustafa Kemal Paşa'nın Faruk Nafiz'e [Çamlıbel] ait *Akın* başlıklı tiyatro eserinin sonuç kısmına müdahalelerde bulunması ve devrin sanatçıları inkılap kazanımlarını aktarmaya teşviki ankete katılan edebiyatçıların nasıl bir siyasi ve sosyal ortamda eser verdiklerini gösterir niteliktedir. Bir başka deyişle söylemek gerekirse Atatürk Devri edebiyatçıları siyasi iktidarın telkin, teşvik ve yönlendirmelerine açık bir ortamda eserlerini vermişlerdir. Bu durum, yazar ya da şairlerin tümünden siyasi iktidarın sözcüleri oldukları anlamına gelmez; ancak tek parti iktidarının Cumhuriyet kazanımlarının yaşatılması ve muhafaza edilmesi mevzuunda kararlı olduğunu, edebiyatı ve sanatı bu kararlı tavırda bir vasıta olarak gördükleri söylenebilir. Sanatçılar için siyasi iktidarla kurulan münasebetler ya da iktidarla araya konulan mesafeler bir şekilde toplumun yansıtıcısı konumu sebebiyle sanatçıyı politik bir sahaya çeker.¹⁸

Edebiyatçı ve gazetecilerin gazete ve dergiler kanalıyla halka ulaştıkları, romanların uzun seneler tefrikalar hâlinde süreli yayınlarda yayımlandıkları bilinmektedir. Edebiyatçıların bu kadar yoğun ilişkiler kurduğu basın hayatı, 4 Mart 1925 tarihinde kabul edilen Takrir-i Sükûn Kanunu ile otoriter bir döneme girer. Kanun çıkar çıkmaz birçok gazete ve dergi kapatılmış, gazeteci ve yazarların suçlu olmadıklarına kanaat edilmesine karşın gazete ve dergi kurumlarının tekrar açılmalarına müsaade edilmemiştir. Kanunla kurulan mahkemeler işlerliğini 7 Mart 1927 senesinde kaybetse de siyasi iktidarın gazeteci ve yazarlar üzerinde kurdukları baskı devam etmiştir.¹⁹ Muhafız bir gazeteci olarak M. Zekeriya'nın [Sertel] İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanması (1925) yine 1926-1927 senelerinde Sinop'ta sürgün hayatı yaşaması ve bu süreçte otoriter uygulamalara maruz kalması basın üzerindeki siyasi iktidarın etkileri manasında akla ilk gelen örneklerdendir.²⁰

Siyasi iktidarın edebiyat ve basın dünyası üzerindeki tesir dairesini zamanla genişlettiği kanun ve yönetmeliklerden takip edilebilmektedir. İktidar, çeşitli yasak, sınırlama ve takiplerle her türlü basın ve yayın faaliyetlerini yakından izleyip değerlendirerek yazarları belli konulara yönelmeye, siyasi iktidarın meşruluğunu gölgeleyecek her türlü düşünceden uzak tutmaya çalışır. Öte yandan siyasi iktidar, gazeteci ya da edebiyatçıların muhalif ortamların sözcüleri olmalarına mâni olmak için çeşitli siyasi görevler teklif etmiş ya da milletvekili olmalarını sağlayarak baskı ve sansürün şekillerini değiştirmiştir.²¹ Böylesi bir siyasi ve sosyal ortamda eser vermeye çalışan sanatçı ve gazeteciler, inkıpları ve Cumhuriyet kazanımlarını bir şekilde eserlerine yansıtmışlardır.

Gazi Mustafa Kemal'in eserlerini değerlendiren yazarlar, Gazi hayattayken de vefatının ardından da onu ve eserlerini değerlendirmeye devam ederler. Mustafa Kemal adının duyulduğu ilk eser, Mustafa Kemal'in Çanakkale Savaşı'ndaki başarısı sebebiyle 1915 senesinde Mehmet Emin'in kaleme aldığı *Ordunun Destanı*'dır ve Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması, yeni Türk devletinin kurulmasıyla onun adı birçok şiirde okurun karşısına çıkar. Vefatı sebebiyle yazılan ağıt niteliğindeki şiirler onun adını ölümsüz kılma gayretlerini içerir.²² Sadece şiir türünde değil tiyatro, roman gibi edebî türlerde de Mustafa Kemal Atatürk bir kahraman şeklinde yer almıştır.

Mülakata katılan edebiyatçıların geneli Gazi'nin tüm inkıplarını yekpare gördüklerini dile getirirler. Bunun sebebi de inkıpların müşterek kaynaktan yani maziye ait fikirlere ve yaşam anlayışına son verecek Batılılaşma ülküsünden beslenmesidir. Nitekim Necip Asım [Yazıksız] bunu şu şekilde dile getirir: “*Asırlarca kökleşen Şark usullerinin yerine Garbi ve medeni müesseseler koymak zaferlerin en büyüğüdür*”²³ Osmanlı münevver ve idarecileri

¹⁸ Asım Bezirci, *Halk ve Sosyalizm İçin Kültür ve Edebiyat*, İstanbul: Evrensel Kültür Yayınları, 1997, 66.

¹⁹ E. Oğuzhan, “Atatürk Döneminde Basın ve Basın Özgürlüğü”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 1(2009), 118.

²⁰ M. Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2001, 148.

²¹ Alpay Kabacalı, *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1990, 131.

²² Fevziye Abdullah Tansel, “Atatürk Hakkında Şiirler (1915- 1938) Bunların Tarih ve Edebiyat Bakımından Değerlendirilmesi”, *Belleten*, 204 (1988), 1170.

²³ Necip Asım [Yazıksız], “Necip Asım Bey'in Cevabı”, *Milliyet*, 7 Haziran 1929, 1.

tepeden inme bir usulle son iki asırlarını Batılılaşmaya hasretseler de Gazi Mustafa Kemal'in çağdaşlaşma yolunda attığı adımlar Osmanlı toplumundan yeni Türk devletine de sirayet edecek düalizmi ortadan kaldıracak nitelikleri fikren de olsa bünyesinde barındırmaktadır. Henüz millî kurtuluş ve inkılap coşkusunun tazeliğini koruduğu senelerde hedeflenen ülkü, topyekûn bir Batılılaşma ve kalkınmadır. Bu kalkınma anlayışının yansımaları ankete katılan tüm aydınlarda göze çarpar. Hekim ve yazar Galip Ata Gazi'nin tüm eserlerini bir bütün olarak telakki eder. *"Bütün bu işler, ne istediğini bilen, gayesine varmak için esasları ve vasıtaları evvelden düşünen yüksek bir dehanın tecelliyatı ve aynı maksat takip eden büyük bir fikrin inkişafıdır."*²⁴ Büyük fikrin inkişafıyla beraber tekâmül etmesi ve yıllara meydan okuyarak bir ömür sürmesi de arzu edilir.

Hamdullah Suphi [Tanrıöver] inkılapların birbiri sıra ortaya çıkışından memnundur. Hatta bu durum ona gurur verir. *"Bir inkılap hareketi ve onu vücuda getiren bir mücahit zümresi vardır. Bu hareket, duyan, düşünen, inanan bir aşk ve iman zümresinin hareketidir."*²⁵ Hamdullah Suphi, inkılaplara gönülden bağlıdır ve bağlılığın yeni nesillerle daha da kuvvetlenerek Cumhuriyet ülküsü adıyla istikbalde de yaşamasını ister. İnkılaplar Batı kültürüyle gayet uyumludur, Batılı devletlerin takdirini toplamaktadır; ancak bunların uzun ömürlü olması inkılaplara gönülden bağlı genç nesillerin yetişmesinde yatmaktadır.

Siyasetçi ve yazar Akçuraoğlu Yusuf [Akçura] inkılapların temeldeki asli vazifesine, ortaya çıkış sebebine dikkat çekmek ister. *"O, Türk milletini cihan tarihinin hayat yarısında yenilmiş Şark medeniyetinden çekip çıkararak Garp medeniyetine doğru ilerletiyor."*²⁶ Akçuraoğlu Yusuf, Gazi'nin inkılaplarıyla Türk milletine faydalı olma hudutlarını aşarak Şark milletlerine de kılavuzluk eder. Batılı devletler seviyesine ulaşmak, asrileşmek isteyen Şarklıların örnek aldıkları devlet Türkiye'dir. Bunun müsebbibi, inkılapların mimarı Mustafa Kemal'dir.

Halit Fahri [Ozansoy] de inkılapların ve medenileşmenin Gazi'nin en büyük eseri olduğu kanaatindedir. *"Eskiye ve yıkılan bir tarihe yeni baştan can veren vatandaşlarına hür, müstakil ve medeni bir Türklük camiası bahşeden Gazi, bilhassa bizi Şarklılıktan Avrupai medeniyete sevk etmekle cehaletten ve esaretten kurtarmıştır."*²⁷ Osmanlı, sadece Birinci Dünya Savaşı'nı kaybederek yıkılmamıştır, çağının gereği dinamizme sahip olamayışı, tüm kurumlarında kök salan düalist hayat unsurları ve bunlara bağlı birçok sebepten yıkılmıştır. Gazi Mustafa Kemal'in eserlerini anlatan edebiyatçılar ve Halit Fahri, Osmanlı'yı Şarklılıkla ve yeni fikirlere açık olmamakla itham eder. Gazi, inkılap eserlerini meydana getirirken tamamen Batılı bir anlayışı tercih edecektir. Halit Fahri ile aynı dönemlerde edebiyat hayatına başlayan Yusuf Ziya [Ortaç] da benzer bir fikirle bütün inkılapların önemini vurgular.²⁸

Ahmet Haşim, Gazi'yi kendinden önce Batılılaşmaya girişen kişilerden ayırarak onları samimiyetsizlikle ve kararsız olmakla itham eder. Oysaki Gazi'nin Batılılaşma temelli tüm inkılapları ciddi bir düşüncenin ve akliselimin ürünüdür. *"Bu medeniyetin çürüten temellerini ve tükenen usaresini onlar göremiyor, anlayamıyorlardı. Gazi Şark'ta ilk adamdır ki Şark medeniyetinin artık dünya üzerinde bir vazifesi kalmadığını, bütün miras tarikiyle taşıdığımız aziz şevklere, hislere, fikirlere ebediyen veda etmenin icap ettiğini ve Garp medeniyetine riyasız gitmenin hayati lüzumunu anlamıştır."*²⁹

Ahmet Haşim ve diğer anket katılımcıları modernleşme faaliyetleri ve adımları noktasında da Türk Batılılaşma tarihini Gazi'den önce ve sonra şeklinde ayırmayı doğru bulurlar. Bunun sebebini de Osmanlı'yla hiçbir şekilde ve zeminde rabita oluşturmak istemeyen devrin siyasi iktidarının yaklaşımında aramak gerekir.

Reşat Nuri [Güntekin] de Gazi'ye diğer edebiyatçılara benzer bir zaviyeden bakarak Gazi'nin eserlerini bir bütün olarak idrak eder ve eskiye ait ne varsa kıyasıya tenkit eder. *"Eskiye yıktıktan sonra bize bir 'laik Cumhuriyet' vermeseydi halka [...] Kara kuvvetin ne medresesinden ne şeyhülislamından ne softasından ne çarpıcı ruhlarından korkun kalmadı' demeseydi can çekişmemizin uzamasından başka neticeye ermemiş olurduk."*³⁰ Reşat Nuri, Gazi Mustafa Kemal'in her ne olursa olsun tam manasıyla ve tüm kurumlarıyla eskiden kopmak için takındığı devrimci tavrı önemser. Çünkü diğer katılımcıların çoğunun da zikrettiği gibi eskiyle tüm bağların kökünden koparılmasına dönük kati tedbirler ve atılımlar Gazi'nin inkılapçı kişiliğinin özünü teşkil etmektedir. Devrin

²⁴ Galip Ata [Ataç], "Galip Ata Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 13 Haziran 1929, 1.

²⁵ Hamdullah Suphi [Tanrıöver], "Hamdullah Suphi Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 16 Haziran 1929, 2.

²⁶ Akçuraoğlu Yusuf [Akçura], "Akçuraoğlu Yusuf Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 22 Haziran 1929, 1.

²⁷ Halit Fahri [Ozansoy], "Halit Fahri Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 26 Haziran 1929, 1.

²⁸ Yusuf Ziya [Ortaç], "Yusuf Ziya Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 29 Haziran 1929, 1- 2.

²⁹ Ahmet Haşim, "Ahmet Haşim Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 2 Temmuz 1929, 2.

³⁰ Reşat Nuri [Güntekin], "Reşat Nuri Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 4 Temmuz 1929, 2.

Türkçü ve Batıcı simalarından yazar Fazlı Necip de yeni Türk devletine parlak bir istikbali getirmeyi kendine vazife edinen Gazi'nin "kara kuvvet"i ortadan kaldırmaya dönük tüm faaliyetlerini önemser. "*Kara kuvvete harf inkılabıyla son darbeyi vurdu. Onun yadigarlarını da ölüme mahkûm etti. Memlekete parlak bir saadet ufku açtı.*"³¹

Osmanlı'nın 1908'den sonraki modernleşme teşebbüslerini müşahade etme şansı bulmuş tüm anket katılımcılarının Gazi'nin Batılılaşma yolundaki adımlarının farklılıklarını sıralarken bir şekilde dikkat noktası olarak işaret ettikleri eskiyi yok etmeye çalışan inkılapçı tavrını Ruşen Eşref [Ünaydın] de görmezden gelemez. "*Eski saltanatların merkezi, dinlerin geçidi, istilaların müstemlekesi ve türlü türlü tasavvurların diyarı olmuştur. Fakat ona şimdiye kadar hiçbir kuvvet şu mefhumu vermiş de değildi: Asri, laik, müstakil Türk Cumhuriyeti.*"³² Ruşen Eşref'in laiklik ve modernlik vurguları içeren inkılap tanımı Falih Rıfki'nin [Atay] Gazi'nin en büyük eserini belirlerken savunduğu fikirlere benzerdir. Falih Rıfki, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın vefatından sonra da Cumhuriyet kazanımlarına sıkı sıkıya bağlı kalan isimlerdendir. Hatıra, fıkra ya da makale türündeki eserlerinde zamanla Kemalizm'den verilen ödünleri, sapmaları sürekli tenkit etmiştir. "*En büyük eseri Türk devletini Şarklıktan çıkararak, devlet ve müesseseleri laikleştiren inkılap eseridir.*"³³ Falih Rıfki, 1929 senesinde öne sürdüğü bu anketteki fikirlerinden ödün vermeyerek Gazi'nin bütün eserlerini muhafaza ve müdafaa etmeye çalışmıştır.

Modern Türk şiirinin mühim isimlerinden ve Servetifünun şairlerinden Cenap Şahabettin, Gazi'nin modernleşme yolunda meydana getirdiği inkılapları yıldızlara benzetir. Sanatlı bir dille inkılapların Türklere yol gösteren parlak yıldızlar olduğunu ifade eden Cenap Şahabettin bunlar arasında üç inkılabı ayrı tutar. "*Yunan izmihlali, saltanatın ilgası ve yazı inkılabı ki bize biri hayat, diğeri hukuk ve üçüncüsü nur sahalarını açmıştır. Şimdilik dedim, zira Gazimiz öyle harikalar silsilesi ibda etti ki atıye muallak efaletin her nokta nazardan daha derin hayraniyetle telakkiye namzet olduklarında şüphe edilemez.*"³⁴

Cenap Şahabettin yazı inkılabını üç önemli eserden biri olarak seçmesine karşın yıldızlar kadar parlaklığı yönüyle tasvir ettiği dil inkılabına uyuşmayan bir pratik içinde bulur kendini. Kullandığı uzun ve sanatlı cümle yapısıyla Gazi Mustafa Kemal'in sadeleşmesi için uğraş verdiği Türk diline fazla yaklaşmadığını söylemekte fayda var. Sadece cümle kuruşu ve üsluptaki tasarrufunu onun sanat anlayışına, edebî alışkanlığa bağlayarak bu tezadı yorumlamak mümkündür.

Vedat Nedim [Tör] de devrindeki diğer yazarlara benzer bir şekilde Gazi'nin en büyük eserini devrimci tarafında bulur. "*Avrupa medeniyetine girebilmemiz için eski ve taşlaşmış müesseseleri ıslah ve tamir değil 'yıkma' ve yerlerine 'yepyenilerini kurma' prensibinin zaferini temin etmek olmuştur.*"³⁵ Gazi'nin inkılapçı hususiyetinin temel anahtarı ıslah yerine yıkmak suretiyle yenisini kurma mantığında yatar. Ankete katılan edebiyatçıların geneli bu tespiti yapmışlar ve Batılılaşmanın tek yolunun da buradan geçtiğine kanaat getirmişlerdir.

Tanzimat edebiyatının önde gelen hikâye ve roman yazarlarından Samipaşazade Sezai, Gazi'nin eserlerini yani inkılaplarını değerlendirirken diğer katılımcılardan pek de farklı bir fikir öne sürmez. Bunun sebebini de modernleşmek isteyen Osmanlı aydın zümreleri içinde bizzat yer almalarında aramak lazımdır. Nitekim ankete katılan edebiyatçılar farklı siyasi temayüller sergilemiş olsalar da Batılılaşma mevzuunda müşterek bir alanda birleşirler. Samipaşazade Sezai de Gazi'nin Şark'ı Garp yapan inkılaplarını saygıyla selamlar.³⁶

Mithat Cemal [Kuntay] Gazi'nin eserlerinin Batılı devletlerin izinden giden ve çağdaş usulleri içeren özelliklerini önemser. "*Tacı on dört milyon Türk'ün başına, tahtı on dört milyon Türk'ün evine taksim etti. [...] Eserlerinin ebadını, kamaşan gözlerim ve dönen başımla ölçemem, sade ondan evvel Avrupa'nın yalnız coğrafyasında mevcut olan Türk milleti onun eliyle Garp'ın tarihine girdi.*"³⁷ Osmanlı'yla bağlarını koparmış ve gözlerini tümünden Batılı yaşam tarzına dikerek topyekûn bir kalkınmayı şiar edinmiş Gazi'nin inkılapları devir aydınlarınca benzer bir zaviyeden değerlendirilmiştir.

Yakup Kadri [Karaosmanoğlu], Samih Rifat, Abdullah Cevdet, Celal Sahir [Erozan], Ahmet Rasim, Ethem İzzet [Benice], Hakkı Tarın [Us], Orhan Seyfi [Orhon], Faruk Nafiz [Çamlıbel] ve Fazıl Ahmet [Aykaç] diğer gazeteci, yazar ve edebiyatçılar gibi Gazi'nin eserlerini bir kül hâlinde değerlendirmişlerdir. Hepsinin neticesini aydınlık

³¹ Fazlı Necip, "Fazlı Necip Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 4 Temmuz 1929, 2.

³² Ruşen Eşref [Ünaydın], "Ruşen Eşref Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 8 Temmuz 1929, 2.

³³ Falih Rıfki [Atay], "Falih Rıfki Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 14 Temmuz 1929, 4.

³⁴ Cenap Şahabettin, "Cenap Şahabettin Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 16 Temmuz 1929, 2.

³⁵ Vedat Nedim [Tör], "Vedat Nedim Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 23 Temmuz 1929, 2.

³⁶ Samipaşazade Sezai, "Sezai Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 23 Temmuz 1929, 1.

³⁷ Mithat Cemal Kuntay, "Mithat Cemal Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 28 Temmuz 1929, 3.

ve modern fikirlere ulaşan, birbirlerinden ayrı düşünülmesi imkânsız eserler olarak görürler. Bu eserler yani inkılapların mantığını da Tanzimat'tan beri modernleşme çabaları içinde olan Osmanlı modernleşmesinden kalın hudut çizgileriyle ayırırlar. Ankete katılan gazeteci, yazar ve şairler ciddi düalizm içeren bir ortamda atılmaya çalışılan Osmanlı modernleşme adımlarının ıslahtan öteye gidemeyen ve kökleri güçsüz hususiyetleriyle Gazi inkılaplarından çok ayrı bir yerde olduğunu dile getirirler.

29 Temmuz'da *Milliyet* gazetesinin "büyük anketi" Gazi'nin "*Türk inkılabı doğrudan doğruya Türk milletinin eseridir*" sözleriyle sonlandırılır. Siirt mebusu Mahmut Bey [Soydan] henüz altı sene önce kurulan yeni Türk devletinin idarecileri tarafından tesis edilmeye çalışılan Batılı ve laik Cumhuriyet'in kazanımlarını belki de birçok siyasetçiden çok daha açık ve etkileyici bir şekilde dillendirecek Tanzimat'tan Cumhuriyet senelerine kadar ulaşan Türk gazeteci ve edebiyatçıları bir araya toplamıştır. Matbuat hayatının mühim simalarının gözünden inkılaplar ve Gazi Mustafa Kemal her yönüyle ele alınmıştır denilebilir. Öte yandan mebusluk göreviyle ya da başka kanallardan devrin siyasi iktidarıyla münasebetler kurmuş gazeteciler, yazar ve şairler edebiyat ve siyasetin çok boyutlu etkileşimine de farklı bir cepheden birer örnek teşkil etmişlerdir. Ankete katılan edebiyatçılar, Gazi Mustafa Kemal'in liderliğini, devrimciliğini ve Cumhuriyet'in kazanımlarını övmüşlerdir. Buradan hareketle ilk olarak sanatçıları yaşadıkları devrin birer insanı oldukları kabulüyle yarattıkları eserleri de toplumun birer aynası gibi görmek mümkündür. Yazdıkları, yayımladıkları her türlü eserin toplumun yine bir parçası olan okurları etki dairesine aldığı da kabul edilebilir. Ankete katılan matbuat dünyasının tanınmış simalarından Hamdullah Suphi, Yunus Nadi, Ruşen Eşref, Mehmet Emin, Samih Rifat, Falih Rıfki, Hakkı Tarık, Yusuf Akçura, Yakup Kadri, Fazıl Ahmet, Abdülhak Hamit, Ahmet Rasim, İbrahim Alaettin ve Celal Sahir'in anketin yapıldığı 1929 senesine kadar TBMM'de çeşitli zaman dilimlerinde milletvekilliği vazifesini üstlendikleri bilinmektedir. Ankete verilen cevaplar siyaset, toplum ve edebiyat münasebetinin çok katmanlı ve boyutlu etkileşimi sınırlarında düşünülmesi dahi şu akılda tutulmalıdır ki devrin önde gelen simalarının bir başlık altında devletin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Paşa ve altı yıllık faaliyetlerine yorum getirmeleri ve bu yorumların 94 sene sonra belli başlıklarla tekrar gün ışığına çıkarılması önemlidir.

Millî Mücadele Kahramanı Mustafa Kemal

Osmanlı'nın son çeyrek asrına şahitlik eden kişilerce çok daha iyi müşahede edilmiş birbiri ardına süren savaşlar, yıkımlar, göçler, iktisadi zorluklar içinde Gazi Mustafa Kemal'in adı önce Anafartalar'da gösterdiği kahramanlıklarla hafızalara kazınır, daha sonra ise Kurtuluş Savaşı'nın başkumandanı, zaferin müsebbibi sıfatlarıyla milletin takdirlerine mazhar olur. Gazi Mustafa Kemal'in etrafında toplanan Türk milleti, kumandanını bulmuştur.³⁸ Yunanların mağlup edilmesiyle son çeyrek asırda had safhaya ulaşan Osmanlı'nın toprak kaybına bir son verilmesi, Gazi'nin askerî dehasıyla yakından alakalıdır.

Askerî dehası gençlik senelerinden itibaren kendini göstermiştir. O yıllarda emrinde olduğu kumandanları dahi tesiri altına alıncadan askerî kabiliyetinin ne denli kuvvetli olduğu anlaşılır.³⁹ 1929 senesine gelindiğinde Gazi Mustafa Kemal, askerî dehasına siyasi liderlik vasfını da ilave etmiş, altı senelik henüz genç Türk devletinin kurucusu ve cumhurbaşkanı ünvanlarını hak etmiştir. Ancak her ne kadar büyük bir zafer kazanılmış olsa da harbin ıstırap ve zorlukları Türk milletinin hafızasından silinmemiştir. Bu sebeple Gazi Mustafa Kemal'in en büyük eseri olarak onun kahramanlıklarını ve mücadelecî tavrını öne süren edebiyatçılar da vardır. Bunlardan ilki gazeteci yazar, edebiyat tarihi ve dille alakalı çalışmalarıyla tanınan İbrahim Necmi [Dilmen] hiç düşünmeden Gazi'nin en büyük eseri olarak millî şuuru yaratan eylemlerini işaret eder. Gazi'nin eserlerini bir bir sıralayan İbrahim Necmi, Anafartalar'da kazandığı başarılarından bahsetmekle işe koyulduğu Mustafa Kemal'i Türk ve dünya tarihindeki yerine oturtmuş olur. "*İkinci Viyana muhasarasından başkumandanlık muharebesine kadar bütün dünyanın Türklere verdiği kıymet, 31 Ağustos 1922'den itibaren değişmiştir. Hatta Türkler bile ancak Gazi'nin irşadiyle varlıklarını anlamışlar ve nefislerine itimat duymuşlardır.*"⁴⁰ Gazi'nin yarattığı millî irade ve şuur yeni nesillere aktarılarak ancak inkılaplar ve Cumhuriyet yaşatılabilecek ve muhafaza edilebilecektir. İbrahim Necmi, Gazi'nin en büyük eseri olarak zaferle taçlanan hürriyet ülküsünün hudutlarında gelişen millî şuur her atılımın temeli ve gereği şeklinde ifade eder. İbrahim Necmi'ye göre inkılaplar, modern faaliyetler, Batı kültüründen

³⁸ Enver Behnan Şapolyo, *Kemal Atatürk ve Millî Mücadele Tarihi*, İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi, 1958, 12.

³⁹ Kılıç Ali, *Atatürk'ün Hususiyetleri*, İstanbul: Yenigün Yayıncılık, 1998, 40.

⁴⁰ İbrahim Necmi Dilmen, "İbrahim Necmi Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 21 Haziran 1929, 1.

alınan yenilikler hür topraklarda yetişen millî şuurla donanmış nesillerce geliştirilebilecektir. Zaten Gazi'nin milliyetçilik fikri ve uluslaşma ülküsünün temelinde de buna benzer bir görüş vardır.

Gazi Mustafa Kemal'in en büyük eseri olarak kahramanlığı ve askerî dehası, Halide Nusret [Zorlutuna] tarafından da önemsenir. Halide Nusret, Mütareke Devri'nin sıkıntıları, ıstıraplarını ve Millî Mücadele'nin ümit içeren duyarlılığını yansıtan şiirleriyle meşhur olmuştur. Sade dille, hece ölçüsüyle şiir yazan şairler arasında isim yapmış Halide Nusret edebî kişiliğiyle müsemma bir tavırla Gazi'nin en büyük eseri olarak galibiyetle neticelenen büyük zaferi işaret eder. Henüz 18 yaşında genç bir kızken yazdığı "Git Bahar" başlıklı şiiriyle 1919 senesi yaşanan millî buhranı ve "Ağla Bahar" şiiriyle 1921 senesinde yine Mütareke Devri ıstıraplarını samimi bir şekilde dile getirmiş, tüm edebî hayatında tesis ettiği millî karakterinden ödün vermemiştir.⁴¹ Bu milliyetçi duruş onu Gazi'nin en büyük eserleri içinden düşmanların İzmir önlerinde denize dökülmesini şaheserler şaheseri olarak teşhis etmesinden de anlaşılabilir.⁴²

Halide Nusret'in yakın arkadaşı şair ve romancı Şükufe Nihal [Başar] sanatçı arkadaşıyla benzer bir düşünceyle Gazi'nin en büyük eseri olarak büyük zaferi ve Türk milletine hediye ettiği bağımsızlığı gösterir. İşgal günlerindeki zorluklar ve acılardan uzun uzun bahseden Şükufe Nihal, Mütareke Devri ıstıraplarını unutmanın mümkün olmadığını ifade ederek bunun müsebbibi olarak da Gazi'yi gösterir. "*İşgal askerinin İstanbul sokaklarına mağrurane yayıldığı gün!.. Duvar diplerinden, siyah örtülere bürünmüş, yaşlı gözlerim yerde, bir esir acıyla sürünerek geçmişim. [...] Bugün toprağında gururla yürürken 'Bu toprak benim!' diyorum.*"⁴³

Gazeteci ve romancı Selami İzzet [Sedes] Gazi'nin Samsun'a çıkışıyla başlatır büyük eserin başlangıcını. Samsun'a atılan ilk adım sayesinde sonraki senelerde birbiri ardına sıralanacak zaferler, anlaşmalar, inkılaplar yaşanacaktır. Türklüğün kurtuluşu, Türk milletinin bağımsızlığını yitirmeyişini Gazi'nin Millî Mücadele içerisindeki başarılarına bağlar.⁴⁴

Anketin yapıldığı tarihlerde *Hizmet* gazetesinin başmuharrirliğini yapan Zeynel Besim [Sun] Kurtuluş Savaşı'ndaki başarının ve Yunanlı hezimete uğratmanın neticesinde tüm Türk tarihinin ve talihinin değiştiğini ve bu sebepten Gazi'nin en büyük eserinin Başkumandanlık Savaşı'ndaki galibiyet olduğunu ifade eder.⁴⁵

Türk edebiyatı tarihçisi Köprülüzade Mehmet Fuat [Köprülü] bağımsızlığın önemini Mütareke Devri acılarıyla ilişkilendirerek izah eder. 1908'den sonra uluslaşma eğilim ve faaliyetleri belli bir merhale kat eden Osmanlı'da Türkcülük ya da milliyetçilik kavramları ancak Kurtuluş Savaşı'nın zaferle neticelenmesi ardından bir anlam kazanmıştır. Bunda en büyük emeği olan kişi ise ordunun ve Meclis'in başındaki isim Gazi Mustafa Kemal'dir.⁴⁶

Halide Nusret, İbrahim Necmi, Selami İzzet gibi isimlerin Gazi'nin en büyük eseri sıfatıyla işaret ettikleri Kurtuluş Savaşı'ndaki büyük başarı bilhassa Mütareke Devri'ne şahitlik etmiş katılımcıların söylemeden edemedikleri bir zaferdir ki bu galibiyetle taçlanan savaşın emperyalist Batılı ülkeler karşısında kazanılmış olmasından ötürü ayrıca kıymetlidir.

Yeni Türk Devletinin Kurucusu Gazi Mustafa Kemal

Yunanlı Anadolu topraklarından çıkararak Osmanlı'yı kendi aralarında taksim eden İtilaf devletlerini de mağlup etmiş olan Gazi Mustafa Kemal, saltanatın ilgası ve bir türlü neticelenmeyen Lozan Konferansı görüşmeleri sebebiyle devam eden ülkedeki siyasi iç karışıklığın farkındadır. Mustafa Kemal'in etrafında topladığı yenilikçi grubun karşısında hilafet yanlısı muhafazakârların varlığı ilk meclisle hedeflenen işlerin yapılmasını tehlikeye attığından reformları destekleyen yeni bir meclisin oluşturulması kaçınılmaz görünür. Lozan Konferansı'nda Batılı devletlerin karşısına kuvvetli siyasi iradeye sahip bir meclisle çıkmak fikriyle Millet Meclisi'nin kendini feshi gerçekleştirilir. Mustafa Kemal'in dokuz umdelik programıyla Müdafı-ı Hukuk Cemiyeti siyasi bir partiye dönüştürülür. Yeni siyasi ortamda hükümet buhranının ortadan bertarafı için Cumhuriyet idaresine uygun bir güçler dengesi kurularak 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilir.⁴⁷ Yeni meclisin kurulması Mustafa Kemal etrafında toplanan yenilikçi, Batıcı ve pozitivist grubun siyasi iktidarı elde etmesi ve muhafazakâr

⁴¹ Zeki Gürel, *Halide Nusret Zorlutuna Hayatı ve Eserleri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988, 35- 36.

⁴² Halide Nusret [Zorlutuna], "Halide Nusret Hanım'ın Cevabı", *Milliyet*, 28 Haziran 1929, 1.

⁴³ Şükufe Nihal [Başar], "Şükufe Nihal Hanım'ın Cevabı", *Milliyet*, 30 Haziran 1929, 1.

⁴⁴ Selami İzzet [Sedes], "Selami İzzet Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 30 Haziran 1929, 1.

⁴⁵ Yunus Nadi [Abahoğlu], "Yunus Nadi Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 3 Temmuz 1929, 2.

⁴⁶ Mehmet Fuat [Köprülü], "Mehmet Fuat Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 19 Haziran 1929, 1.

⁴⁷ Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2017, 128- 129.

grubun tasfiye edilmesi sürecinde önemli bir uygulama olarak yorumlanabilir. Ayrıca bu durum millet iradesinin belli süre tek partili bir siyasi iktidar yönetiminde kalmasını da beraberinde getirmiştir.

Cumhuriyet'in ilanı yenilikçi ve Batıcı grubun zaferi, siyasi iktidar tarafından muasır devletler seviyesine erişebilmenin de temel yollarından biri olarak gösterilir. 1929 senesinde Türk milleti için henüz çok yeni bir idare şekli olan Cumhuriyet, devrin edebiyatçıları ve gazetecileri tarafından da önemsenir.

Şair-i Azam Abdülhak Hamit [Tarhan] ömrünün bir kısmını yurt dışında geçirmiş bir sanatçı ve münevver olarak Batı kültürünü yakından takip etmiş, Osmanlı'nın Batı devletleri karşısındaki vaziyetine de çeşitli yorumlar getirebilmiştir. Bu sebeplerden Batılılaşma yolunda emin adımlarla ilerleyen yeni Türk devletinin geçirdiği değişimden rahatsız değildir. Hatta Cumhuriyet idaresini fazlasıyla önemser. "*Bana öyle geliyor ki o namutenahi şahsiyetin en evvel hatıra gelen cihanşümül eseri bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'dir. [...] Türkiye denilince nazarı muhayyelede onun banisi belki de haliki bisanisi olan Gazi-i muazzam tecelli ediyor.*"⁴⁸ Hamit'in şairane ifadelerle methettiği Gazi Mustafa Kemal'in en büyük eseri Cumhuriyet'tir. Zaten Cumhuriyet'in ilanı ile kuvvetlenen yenilikçi cephe, bu sayede Gazi'nin devrimlerini harfiyen uygulayacak siyasi ve sosyal ortamlar yarabilmiştir.

Devrin kadın yazarlarından Suat Derviş [Baraner] Gazi'nin tüm eserlerini aynı doğrultuda ilerleyen tek vücuttan ibaret görür. Bu büyük eser, yani Türkiye Cumhuriyeti medeni ve hür hususiyetlerini onun sayesinde kazanmıştır. Suat Derviş bu durumun eşsizliğini ifade ederken ilahi benzetmelere, yakıştırmalara başvurur. "*İsa diriltmişmiş, halbuki Mustafa Kemal halk etti.*"⁴⁹ İsa peygamberin mucizelerine benzer işler yaptığını dile getirdiği Gazi'nin Avrupa medeniyetine ulaşmak için yaptığı her hamleye ve işe kutsiyet katar. "*Ve işte bu en büyük eser: İstiklalini kazanmış bütün maddi ve manevi boyunduruklarını kırmış, gözleri medeniyetin nuruna çevrilmiş, hedefi terakki ve tekemmül olan genç Türkiye Cumhuriyeti'dir.*"⁵⁰

Tarih araştırmaları ve eserleriyle tanınan Ahmet Refik [Altınay] 1923 senesinde ilan edilen Cumhuriyet idaresi sayesinde diğer inkılapların yapılabildiğini ifade eder. Gazi'yi dünya tarihindeki büyük liderlerle- Sezar, İskender, Napolyon- kıyaslar ve adlarını zikrettiği tarihî liderlerin hiçbirinin ardında temelleri sağlam atılmış bir devrim örneği tesis edemediğini de sözlerine ilave eder.⁵¹

Gazeteci Yunus Nadi [Abaloğlu] Gazi'nin tüm eserlerinin bir silsile halinde birbirine bağlı cüzlerden ibaret olduğunu ve bu cüzlerin ahenk içinde bütünü oluşturduklarını ifade eder. Ancak bu eserlerin içinden birini seçmek gerektiğinde ise millî iradeyi tesis eden Meclis'in varlığını gösterir. Meclis'teki vekiller, egemenliğin yalnız millete ait oluşu fikrinin üstünlüğü de Cumhuriyet'le tam ve anlamlı şeklini alır.⁵² Gazi'nin ömrü boyunca yanından ve onun fikirlerinden ayrılmayan Yunus Nadi, *Cumhuriyet* gazetesindeki başyazılarıyla ve gazetenin taşıdığı inkılapçı misyonla Erken Dönem Cumhuriyet siyasi ve sosyal hayatında önemli tesirler yaratmış, gazetecilik mesleği kanalıyla inkılap kazanımlarını müdafaa etmiştir.

Mülakat katılımcılarının Gazi'nin eserlerini tetkik ederken ki tavır ve yaklaşımlarını değerlendirirken 20. yüzyılın başlarında Osmanlı'nın yıkılış sürecini müşahade eden ve yeni Türk devletinin inşasını yakından izleyen neslin mensupları olduklarını hatırdaki tutmakta yarar var. Tümdevrimci ya da Batıcı olmasalar dahi umumiyetle vatanın kurtuluşu ve Cumhuriyet'in ilanı ve temel demokrasinin gereği gibi ilkelere samimi oldukları rahatlıkla söylenebilir. Laiklik ve diğer inkılapların uygulanması, yeni yazıya geçiş gibi büyük devrimcilik faaliyetleri katılımcıların önceliklerini belirlerken kişisel tutumlarını yansıtsa da temelde hepsinin mutabık oldukları husus Cumhuriyet ve millî irade meseleleridir.

Yeni Alfabenin Kabulü ve Gazi Mustafa Kemal

Gazi Mustafa Kemal'i Türk ve dünya tarihi siyasetinde hâlâ konuşulur kılan eski cemaat yapılarının kuvvetli olduğu bir ülkede birbiri ardına devrim niteliğinde uygulamalarda bulunması ve bunları muhafaza edecek kurumları tesis edebilmesidir. Kılık ve kıyafet, ölçü, takvim gibi sosyal hayatı yakından ilgilendiren inkılaplar tamamen medeniyet değiştirme programının adımlarıdır. Bu inkılapların ortak hususiyeti toplumda Batı uygarlığına uyum sağlamayı hızlandıracak ve sıkı bağların kurulmasını sağlayacak nitelikleri içinde

⁴⁸ Abdülhak Hamit [Tarhan], "Şair-i Azam'ın Cevabı", *Milliyet*, 6 Haziran 1929, 1.

⁴⁹ Suat Derviş [Baraner], "Suat Derviş Hanım'ın Cevabı", *Milliyet*, 14 Haziran 1929, 1.

⁵⁰ Suat Derviş, "Suat Dervi Hanım'ın Cevabı", 1.

⁵¹ Ahmet Refik [Altınay], "Ahmet Refik Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 15 Haziran 1929, 1.

⁵² Yunus Nadi, "Yunus Nadi Bey'in Cevabı", 1.

barındırmasıdır. Yeni alfabeğe geçiş ve Arap alfabesinin terk edilişü Batı uygarlığına uyum sağlamakla yakından alakalı olmakla beraber diğere inkılaplardan bir adım öne çıkan bir başka özelliğı taşıır. Bu özellik de “eski” ile yani Osmanlı maddi ve manevi değeriyle bağların koparılmasının sağlanması ve bu ayrılık sayesinde yeniye, Batı kültürüne uyum sürecinin hızlı ve daha az sorunla geçilebilmesidir. Nitekim Falih Rifkı Atay yeni yazının kabulüne dair hatıralarını anlatırken bu hususu çarpıcı bir şekilde özetler. Falih Rifkı, Mustafa Kemal’e bu konudaki fikirlerini sunduğunda, devrimci liderin kararlı ve keskin şahsiyetiyle karşılaşır. Atay’ın etrafında yaptığı soruşturmanın neticesine göre Arap alfabesine geçerken her iki yazının beraber kullanılmak suretiyle bilhassa halkın yeni yazıya uyumunun sağlanmasının gerçekleşebileceğine dair fikirlerine Mustafa Kemal’in yanıtı onun inkılapçı kişiliğini gösterir niteliktedir. “Çocuğum, dedi, bu ya üç ayda olur ya hiç olmaz. Gazetelerin yeni yazı kısmı yok mu hiç kimse o kısmı okumaz. Herkes eski yazıyı okur. Bir harp, bir buhran çıktı mı, inkılap da düşer.”⁵³ Nitekim Gazi’nin devrimci ve inkılapçı şahsiyetinin en belirgin yanını bu kısa cevap açıkça ortaya koyar. Yeni yazıya geçiş diğere inkılaplardan keskinliğiyle öne çıkar. Bu ucu keskin ve ayrıştırıcı inkılap Osmanlı kültürüyle bağların zayıflamasını sağlamış ve eski cemaat kültür ve yaşam tarzının yeni yetişecek nesillere aktarımını azaltmış; zayıflatmıştır denebilir.

Arap alfabesinin terk edilip yeni yazıya geçişle Cumhuriyet devrimlerindeki en üst noktaya gelinmiştir. 3 Kasım 1928 tarihinde kanunlaşan devrim, yeni Türk devletinin Batılılaşma ve milliyetçilik siyasetinin sınırlarını da açık bir şekilde belirlemiş olur.⁵⁴ Bu manada devrin aydınları ve edebiyatçıların çoğuş Doğu ve Batı kültürleri arasında kalışları sebebiyle yaşadıkları buhrana, yok oluşuna şahit oldukları bir medeniyetin yıkım psikolojisini de üzerlerine alarak siyasi iktidarın modernleşme ve muasırlaşma uygulamalarına eklemlemeye çalışırlar. Yeni alfabeğe geçiş mevzuunda farklı görüş ve düşünceler olduğundan devir aydınları için genel bir profil oluşturmak pek mümkün değildir; ancak inkılapçı bir siyasi liderin kararlarına Kurtuluş Savaşı’nın yaratmış olduğu haklı gururun tesiriyle ve tek partili idarenin yarattığı otoritenin varlığıyla uyan, Batılılaşma tanımını farklılıklar içerse de modernleşmenin kaçınılmazlığını savunan bir aydın tavrından bahsetmek mümkündür. Siyasette nasıl muhalif bir kanadın varlığı hakikatse aydın gruplarının içerisinde inkılapların muhtevasına, zamanlamasına, uygulanış şekline ve tümünden kendine karşı çıkan aydınlara varlığından söz etmek de mümkündür. Latin alfabesinin kabulünü Gazi’nin en büyük eseri olarak kabul eden, doğrudan öneminden bahseden kişilerin azlığı dikkat çekicidir. Bir seçim yapmayı tüm inkılapları bir kül hâlinde Gazi’nin en büyük eseri olarak kabul eden katılımcıların alfabe değişikliğinden satır aralarında bahsedip geçtikleri bu konunun bilhassa edebiyatçılar arasında tartışmalı olduğu söylenebilir. Bu tartışmalı durumu yani alfabe değişikliğine dair farklı görüşlerin varlığını Tanzimat Dönemi’ne kadar götürmek mümkündür. Münif Paşa’nın Arap alfabesinin ıslahının gerekliliğine dair düşüncelerinin, Meşrutiyet senelerinde Hüseyin Cahit [Yalçın], Celal Nuri [İleri] ve Kılıçzade Hakkı gibi devrin önde gelen isimlerinin Latin alfabesine geçişin gerekliliğine dair fikirlerinin temelinde Arap alfabesiyle okuma ve yazmanın zorluğu, imladaki sıkıntılar yatarken Arap alfabesi taraftarlığının temelinde ise Osmanlı kültürüne duyulan bağlılık vardır.⁵⁵

Ankete katılan edebiyatçı ve gazetecileri doğrudan ilgilendiren yazı devrimine üç kişi ayrı bir başlık açmıştır. Bu durum siyasi iktidarın edebiyatçıları yakından tesiri altına almasına rağmen farklı görüşleri olduğunda ise sanatçıların sessiz kalmakla, görmezden gelmekle tesir dairesinin dışına çıkmaya çalıştıklarını gösterir. Cumhuriyet’in ilanından sonra yapılan Latin alfabesi tartışmalarında Halit Ziya, Necip Asım, Ali Canip, Köprülüzade Mehmet Fuat gibi Cumhuriyet öncesinin önemli kalemlerinin Arap alfabesi taraftarı olduklarını hatırlamak Gazi’nin inkılaplarını değerlendiren katılımcıların tümünden iktidarın savunucusu olduklarını da göstermez.⁵⁶

Millî edebiyatın öncü isimlerinden Mehmet Emin [Yurdakul] Gazi’nin en büyük eseri olarak Latin harflerinin kabul edilmesini seçerken inkılapçı liderin ne yapmak istediğini idrak etmiş bir aydın olarak bu inkılabı şaheser unvanıyla nitelendirir. Mehmet Emin, değişen alfabeyle yeni bir neslin yetişeceğini, bu neslin de siyasi iktidarın istediği halkçı ve Cumhuriyetçi özellikler taşıyan bir milleti tesis edeceğini vurgular. “Peygamberce bir sesle: ‘Ben size bu yeni harflerle, esrar ve ilhamın kapılarını açacak olan bu altın anahtarla ilmi, sanatı veriyorum; sizin şairlerinize, akıllarınıza yeni bir deha veriyorum! Sizin fatihlerinize, kahramanlarınıza yeni bir ideal ve yeni bir ideal

⁵³ Falih Rifkı Atay, *Babanız Atatürk*. İstanbul: Ayyıldız Matbaası, 1980, 99.

⁵⁴ Niyazi Berkes, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2018, 550.

⁵⁵ Ağâh S. Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1960, 361- 364.

⁵⁶ Neriman Tongul, “Türk Harf İnkılabı”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 2004, 115.

*ve yeni bir ruh veriyorum!' dedi.*⁵⁷ Gazi'nin peygamberce bir edayla konuşulduğu ve ilahi bir yol gösterici konumuna yükseltildiği bu sözlerden anlaşılır ki Gazi milletine yeni ülküler, kurallar ve yasalar koyarak bir kurtuluş programı hazırlayan bir liderdir.

Gazeteci ve romancı Raif Necdet [Kestelli] Gazi'nin en büyük eseri olarak gördüğü Latin alfabesinin kabulüne önemli manalar yükler. Şark medeniyetinden kopabilmenin ve Batı medeniyetine tam manasıyla katılımın Latin alfabesine geçişle tekâmül ettiğini belirtir. *"Bu inkılapdır ki köhne ve muzlim asırları deviren, hurafe devirlerini yerlere seren nurlu ve ihtişamlı manivelaya ebedi bir ruh ve fikir buharı verecektir."*⁵⁸ Raif Necdet, Batılılaşma yolunda Arap elifbasına tercih edilen Latin alfabesini ulvileştirir; hatta ölümden hayata geçişi karşıladığını ifade ederek Latin alfabesiyle yetişen nesillerde, yani istikbalde nurlu ilerleyişin seyredilebileceğini söyler.

Popüler romanlarıyla devrinde meşhur olmuş, gazeteci yazar Burhan Cahit [Morkaya] çeşitli gazetelerdeki gündemin nabzını tutan köşe yazıları ve romanları incelendiğinde çok açıkça söylenebilir ki eserleriyle devrin aynası olabilmıştır. Burhan Cahit, Latin alfabesini de Gazi'nin eskiyle tüm bağları koparan, en son ve en büyük darbeyi bünyesinde barındıran inkılabı olarak tavsif eder. *"Türk inkılap tarihini yazanlar hadiselerin ve hamlelerin hayret verici cazibesine kapılarak şaşırımlarsa bizi maziden çeken ve nesillerin dilini çözen yeni Türk alfabesini Gazi'nin en büyük eseri olarak kaydedeceklerdir."*⁵⁹

Burhan Cahit'in cümlelerinde "hayret verici" inkılaplar silsilesi şeklinde ifade bulan Gazi'nin devrimleri karşısında sonraki nesiller; Mustafa Kemal'in inkılaplarını, tesis etmeye çalıştığı demokrasiyi ve çağdaş uygarlık seviyesini yakalamaya gayret eden çabalarını araştırmacıların bilimsel eserlerinden, inkılap tarihi çalışmalarından inceleyebilmişlerdir. Onu tenkit eden kişilerin dahi Gazi'nin tesis ettiği demokrasi ortamında fikirlerini belirttiğini siyasi tarihten çok kolaylıkla anlamak mümkündür.

Kadınların Kurtarıcısı Gazi Mustafa Kemal

Tanzimat'tan itibaren başlayan modernleşme faaliyet ve uygulamalarıyla beraber Türk kadınının sosyal hayattaki konumu tartışılmaya başlanmıştır. Zamanla Batılılaşmanın gereği, iktisadi ve sosyal hayattaki ciddi değişimlerin neticesinde "erkekler dünyasında" kadın, görünür olmaya başlamıştır. 1908'den sonra değişen siyasi ve sosyal şartlar, eğitilmiş kentli kadınların kendi haklarını tartışmaya açmalarını sağlamış, Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı iktisadi buhran diğer dünya ülkelerinin çoğunda olduğu gibi kadını hemen hemen her sahada vazife üstlenir bir konuma getirmiştir. Mütareke senelerinin bunalımlı, zor zamanları ardından millî zaferle taçlanan kurtuluş mücadelesi yeni Türk devletinin tesis edilmesiyle neticelenir. Türk kadınlarının Osmanlı'nın son senelerinde üniversite eğitimi almaları erkeklere ait kabul edilen çoğu meslek grubunda nadirde olsa kadın isimlerinin geçmesini sağladığından kadın ve erkeği sınıfsız bir toplumun parçası gören yeni Türk devletinin siyasi iktidarı da Batılılaşmanın gereği olarak Türk kadınının önünü açmış, sosyal hayattaki konumunu güçlendirmiştir. 1923'ten sonra kadınların eğitim ve aile hayatını yakından ilgilendirecek çağdaş kararların alınmasından ve 1930'daki yerel seçimlere, 1934 senesinde ise genel seçimlere katılma haklarına kavuşmalarından hareketle denebilir ki *"bu haklar bütün kadın nüfus tarafından eşit düzeyde kullanılamasa da birçok kadın eğitim, siyasal katılım ve istihdam fırsatı elde etmiş, sanayileşmiş ülke kadınlarına benzer haklar kazanmıştır."*⁶⁰ Her türlü yenilik ve değişimi kendi kontrolü dâhilinde tutmak isteyen ve öte taraftan Batıcı bir zihniyeti savunan devrin siyasi iktidarı kadınlar mevzuunda da "vakti geldiğinde" gerekeni yapar. Nitekim kadınların siyasi haklarının verilmesi buna iyi bir örnektir. Siyasi iktidarın uygulamalarıyla beraber değerlendirilen kadın hakları kazanımı süreci her ne kadar kendi içerisinde türlü tezatlar barındırsa da çeşitli dünya ülkelerine nazaran yenilikçi ve modern tavrını korumuştur.

Ankete katılan ve Mustafa Kemal'in en büyük eserinin kadınlara yönelik çalışmaları olduğunu ilk dile getiren Suat Efzayış olmuştur. Erken Dönem Cumhuriyet feminizm hareketlerinde sıklıkla ismi geçen gazeteci, yazar ve aktivist Suat Efzayış, Gazi'nin kadınlara "hakk-ı hayat" verdiğini dile getirir. Suat Efzayış'in cümlesinde geçen "hayat hakkı" terkibi kendi içinde aileden, iş hayatına ve ülkeye doğru genişleyen bir yaşam tarzını ve Türk milleti için yenilikler içeren bir dünyayı karşılar. Erkeklerden ibaret kabul edilen Türk milletine kadını da dâhil eden

⁵⁷ Mehmet Emin [Yurdakul], "Mehmet Emin Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 11 Haziran 1929, 1.

⁵⁸ Raif Necdet [Kestelli], "Raif Necdet Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 12 Haziran 1929, 1.

⁵⁹ Burhan Cahit [Morkaya], "Burhan Cahit Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 20 Haziran 1929, 1.

⁶⁰ Zehra F. Arat, "Kemalizm ve Türk Kadını", *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Ed. Ayşe B. Hacımiraçoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998, 51- 70.

Mustafa Kemal'in yaptığı işleri renklerle ifade eden Suat Efzayış, Mustafa Kemal'in zaferle neticelenen harp senelerinde millete sarı ve kırmızı şuleler yaydığını; kadınları erkeklerle eşit bir seviyeye çıkartırken ise feyizli, bereketli bir iş yaptığından yeşil renkler saçtığını söyler. Kadının biyolojik gerçekliği düşünüldüğünde üretken yaradılışından ötürü canlılığı, verimi ve bereketi çağrıştıran yeşil rengiyle ilişkilendirilmesi aile hayatında zaten üretken olan kadınların şehirde inşa edilen yeni hayatta da her türlü iş sahasına atılmadaki istekleriyle yakından alakalıdır. Gazi'nin kadınlara sunduğu haklar; kurumuş, canlılığını yitirmiş topraklara, köklere, dallara yeni bir aşı olmuş ve kadınları gelecek Türk nesillerini daha güçlü yetiştirecek ve onlara iyi birer örnek oluşturacak bireylere dönüştürmüştür. Suat Efzayış, Gazi'nin gözlerinden kadınların hayatına sirayet eden yeşil renklerin yarattığı bereketin siyasi haklar mevzuunda da bir yenilik getireceğini ifade eder.⁶¹ Nitekim 1929 senesinde Afet İnan'ın Gazi Mustafa Kemal'in izniyle kadınların siyasi hakları meselesini kamuoyunda tartışmaya ve araştırmaya açtığı bilinmektedir. Ayrıca Kadın Birliği azalarından Suat Efzayış'in 1929 senesinde Beynelmül Kadın Kongresi'nde Türkiye'yi temsil ettiği bilinmektedir.⁶² Kadın Birliği'nde faal vazifeler alan birçok kadının Türk kadınının layık olduğu hakları elde etmesi sürecinde devrin siyasi iktidarıyla beraber çalışmışlardır. Bu faaliyetler alt yapıdan gelen bir kitlenin zorlamasıyla olmasa bile ve azınlık bir zümrenin faaliyetlerini içerse de kendi devrinin şartlarında kıymetlidir.

Edebiyat-ı Cedide'nin mühim isimlerinden Halit Ziya, Gazi'nin eserleri arasından birini seçme mecburiyetinde kaldığında senelerce perde ve kafes ardında bir hayat sürmeye zorlanmış Türk kadınına hürriyetinin verilmesini seçmiştir. "Perde" ve "kafes" Halit Ziya'nın cümlelerinde özgürlüğüne hudutlar çizilmiş, hayatına sıkı çitler çekilmiş ve hiçbir zaman arzuladığı yaşama kavuşamayacak kadınların hayatını özetler niteliktedir. Erkekler için kabul edilen dünyanın kuralları ve sınırları yine erkekler tarafından konulmasına karşın bir erkek, bu defa yeni Türk devletinin kurucusu Gazi Mustafa Kemal, kendinden önceki geleneksel yapıyı ortadan kaldıracak bir harekette bulunur. Bu hareket, "eski" hayat tarzıyla bağlantıların temel dayanak noktası olan ve aile kurumunun en mühim azası kadını yenileştirir. Eve hapsedilen ve "perde" ile "kafes" arasına sıkıştırılan Türk kadınının kurtuluşu Halit Ziya'ya göre ortadan kaldırılması mümkün olmayacak bir rüya niteliği taşır. Bu sebeple Türk milletinin bir diğer parçası kadınların kurtuluşunu Gazi'nin diğer eserlerinden ayırır ve önemser.⁶³ Halit Ziya, romanlarında kadın kişileri devrin şartlarına göre konaktan sokağa, evde eğitim alan kızlardan okula devam eden kızlara doğru evrilen bir düzlemde tasvir etmiştir. Uşaklıgil'in romanlarında değişen hayat tarzlarına göre kadın haklarını önemseyen rahatlıkla söylenebilir.⁶⁴

Eserlerinde natüralizmin tesirinin hissedildiği ve toplumdaki değişimleri, bunalımları ve kısacası reel hayatta olup bitenleri gazetede yazılarına diğer türdeki eserlerine yansıtan Hüseyin Rahmi Gürpınar, Halit Ziya'da olduğu gibi Gazi'nin en büyük eseri olarak kadınlara sunulan hakları işaret eder.⁶⁵ Romanlarında da bu görüşün yansımalarının fazlasıyla hissedildiğini söylemek mümkündür. Gürpınar, eserlerinde kadının Batılılaşma ve kapitalizm karşısındaki değişimini Osmanlı'dan Cumhuriyet senelerine kadar farklı tablolar halinde tasvir eder. Eserlerindeki kadın tipleri çok çeşitli olmakla beraber ahlaklı- ahlaksız, eğitilmiş- eğitimsiz, iyi- kötü gibi tezatlar üzerinde işlenip geliştirilmiştir. Mahalle aralarına, sokak kenarlarına sıkışmış hayatların karşısına çalışma hayatına atılan, asriliği yanlış anlayan, erkekler karşısında güçlü duruşlar sergileyen çok çeşitli kadın tipleri çıkarır. Bu kadın tipleri reel hayattaki değişimlerden asla ayrı düşünülemez.⁶⁶ Gürpınar romanlarında diğer birçok meselede olduğu gibi tam bir taraftarlık geliştirmez, cinsiyetler mevzu bahis olduğunda da kişiye, olaya ve seçimlere göre eleştiriler getirir; kadınları erkeklerden üstün görmediği gibi tam tersi bir görüşü de savunmaz.

Hüseyin Rahmi, Gazi'nin cephelerde kazandığı zaferin ardından asıl harp ettiği ve tepelediği varlığın taassup olduğunu ifade eder ve taassuptan en çok etkilenenlerin ise kadınlar olduğunu, kadınların birer köstebek misali karanlıklarda yaşamaya mecbur edildiğini ekler. Romanlarında da yarattığı çatışma ve tezatlarla kurmaca dünyalarda çağının gerisinde kalan, bilime ters hayatlar yaşamaya çalışan kişileri kıyasıya tenkit eder. Taassubun din ve gelenekler kanalıyla en çok esir ettiği cins olarak kadınları gören Hüseyin Rahmi, bu konuda fikir belirten

⁶¹ Efzayış Suat [Yalçın], "Efzayış Suat Hanım'ın Cevabı", *Milliyet*, 2 Haziran 1929, 1.

⁶² İmzasız, "Kadınlar kongresi Murahhasımız", *Cumhuriyet*, 28 Haziran 1929, 1- 2.

⁶³ Halit Ziya [Uşaklıgil], "Halit Ziya Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 4 Haziran 1929, 1.

⁶⁴ Diran, Z., *Halit Ziya Uşaklıgil'in Romanlarında Kadın Hakları*, (Yüksek Lisans Tezi), Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs, 2011, 90-92.

⁶⁵ Hüseyin Rahmi [Gürpınar], "Hüseyin Rahmi Bey'in Cevabı", *Milliyet*, 9 Haziran 1929, 1.

⁶⁶ Kas, Bilal, *Türk Romanında İktisadi Kalkınma Fikri*. (Doktora Tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara, 2022, 165.

diğer anket katılımcıları gibi Gazi'nin taassubu yıkararak hür bıraktığı ve sosyal bir varlığa dönüştürdüğü kadını en büyük eseri olarak ifade eder.

Sonuç

Siyasi iktidarların geniş halk kitlelerine ulaşabilmelerinin yollarından biri de sanattan ve sanatçılardan geçmiştir. Şüphesiz ki bu durum Atatürk Devri için de geçerlidir. 1929 senesinde *Milliyet* gazetesinde devrin Siirt mebusu Mahmut Bey [Soydan] "Gazi'nin en büyük eseri nedir? Niçin?" sorularını sanat, siyaset ve sosyal hayatın önemli simalarına sunduğu bir anket yayımlamaya başlar. Ankete matbuat hayatının tanınan 42 siması da katılır. Bu çalışmada siyaset, edebiyat ve matbuat hayatı münasebetinin çok katmanlı etkileşimi kabulünden hareketle edebiyatçıların Gazi ve inkılaplarını değerlendiren cevapları kadın hakları, yeni yazının kabulü, Türkiye Cumhuriyeti ve inkılaplar başlıkları altında değerlendirilmiştir. Siyasi hayatın bir öznesi olarak Siirt mebusu Mahmut Bey'in başmuharriri olduğu gazetede halk tarafından tanınan edebiyatçıların inkılapların Türk milleti için ne kadar kıymetli ve gerekli olduğunu dillendirmeleri siyaset ve edebiyat münasebetinin bir cephesini teşkil eder. Siyasi sloganlardan daha etkili kurgular, şekiller ve ifadeler yaratabilen sanatçılar, bu kez halk tarafından kolaylıkla ulaşılabilecek bir tür olan gazeteyle halka ulaşırlar. Öte yandan siyaset ve edebiyat münasebetinin bir başka cephesinden daha bahsetmek mümkündür. İnkılapların istenilen düzeylerde halk tarafından benimsenmediği endişesi, siyasi iktidarı sanatta müdahalelere, teşvik ve yönlendirmelere kadar götürebilecek bir sanat ortamının meydana gelmesine sebep olur. Rejimin tehlikeden uzaklaşmasının tek yolu yeni nesillerin "yeni hayat" tarzıyla donatılmasıdır. Matbuat hayatında isim yapmış 42 şahsiyetin inkılapa getirdikleri olumlu tespit ve teşhisleri siyasi öznelerin halka nüfuz etme vazifesini tek başlarına üstlenemeyecekleri manasında kabul etmek mümkündür. Matbuat hayatında meşhur olan kişilerin halkın kalp ve beyinlerine nüfuzunda hızlı ve samimi olacakları hakikati böylesi bir yorumun gerçekliğini kuvvetlendirir.

Mülakata katılanlardan bir kısmı 1908'den sonra Türk edebiyatında ve basınında tanınmış kişilerdir. Abdülhak Hamit, Hüseyin Rahmi, Halit Ziya, Cenap Şahabettin, Ahmet Rasim gibi Osmanlı modernleşmesini yakından takip etmiş kişilerin modernleşmeyle ya da milliyetçilikle sıkıntıları olmamıştır. Halide Nusret, Şükufe Nihal gibi isimler ise sonraki nesilden olup yine modernleşme faaliyetlerine yakından şahitlik etmişlerdir. Farklı nesillere mensup anket katılımcılarının Gazi Mustafa Kemal Paşa'yla ilgili sorulara verdikleri cevaplardan siyasi iktidar ve sanatçılar arasındaki yakın ilişkilerin yansımaları görülebilir. Devlet kurucusuyla alakalı sorulara verilen cevaplarda muhalif fikirlerin olmasını beklemek iyimserlik olur. Ancak şunu söylemek mümkündür ki millî bir devletin kurtuluş mücadelesine tanıklık etmiş anket katılımcıları temelde modernleşme merkezli inkılaplarla savaş hâlinde değillerdir. Basın ve edebiyat dünyasının sıkı bir takipten geçtiği dönemlerde eser veren anket katılımcıları devirlerinin müşahididir ve iktidarla yakın bir konumdadır. Bu konum, bütün devir sanatçılarının siyasi iktidarın birer sözcüsü olduğu manasını taşımaz. Nitekim siyasi iktidarın edebiyata tesiri kabul edilmekle beraber tüm edebiyatçıların siyasi iktidarla uyumlu fikirleri benimsediğini ve bu fikirlerin savunuculuğunu yaptıklarını iddia etmek yanlıştır. Özellikle Arap alfabesinin terk edilişi üzerinde çok da durmayan anket katılımcılarının suskunlukları buna örnek verilebilir. Halit Ziya, Necip Asım, Ali Canip, Köprülüzade Mehmet Fuat'ın Latin alfabesine -1928 öncesindeki açıklamalarından anlaşıldığı üzere- sıcak bakmadıkları bilinmektedir.

Makalede Gazi'nin eserleri çeşitli başlıklar altında değerlendirilmiştir. Katılımcıların geneli inkılapları bir bütün hâlinde değerlendirmeyi tercih etmiştir. Birini diğerinden ayırmak istememişlerdir. Köprülüzade Mehmet Fuat, Halide Nusret, Şükufe Nihal, İbrahim Necmi ise Millî Mücadele'yi ve zaferin kazanılışını en büyük eser olarak işaret etmiştir. Yeni Türk devleti ve Cumhuriyet Abdülhak Hamit, Suat Derviş, Yunus Nadi gibi isimler tarafından Gazi'nin en büyük eseri olarak gösterilmiştir. Yazı devriminin önemini Mehmet Emin, Raif Necdet ve Burhan Cahit ifade etmiştir. Diğer katılımcılar edebiyatı çok yakından ilgilendiren bu devrim üzerinde durmamayı tercih etmişlerdir. Kadınlara verilen hakların önemini Suat Efzayış dışında diğer kadın katılımcılar dile getirmezken Halit Ziya ve Hüseyin Rahmi gibi modern romanın önemli temsilcileri ifade etmiştir.

Bu hâlde mülakatların devrin aydınlarınca geniş katılımcı bir kadroyla oluşturulması yukarıda sayılan sebep ve cephelerden anlaşıldığı üzere siyaset ve basın hayatı münasebetinin derinliğini açıkça gösterir. Edebiyat tarihlerine çoğu adlarını yazdıran ve isimleri çalışmada sıralanan 42 şahsiyetin yorum ve tespitlerinin unutulduğu gazete sayfalarından çıkarılarak 94 sene sonra bu çalışmayla tekrar gündeme getirilmesi araştırmacılar için ayrı bir önem taşımaktadır. Matbuat hayatındaki bu simaların inkılapları ve Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı tespit ve teşhislerinde müşterek oldukları hususlar, Gazi'nin Kurtuluş Savaşı'nın zaferle neticelenmesini sağlayan en önemli kişi olduğu, inkılapların Osmanlı modernleşmesinden çok farklı hususiyetler

taşıdığı ve eski cemaat yapısını hatırlatacak “eski hayat” a dair her türlü unsuru yıkmayı amaçlayan bir yapısının olduğudur. Bu fikirlerin devrin siyasi iktidarının savunduğu düşüncelerle tamamen uyumlu oluşu, siyaset ve matbuat hayatı münasebetinin yansımalarını gösterir niteliktedir.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA

Telif Eserler

- [Abaloğlu] Yunus Nadi. “Yunus Nadi Bey’in Cevabı”, *Milliyet*. 3 Temmuz 1929.
- Ahmet Haşim. “Ahmet Haşim Bey’in Cevabı”, *Milliyet*. 2 Temmuz 1929.
- [Altınay] Ahmet Refik. “Ahmet Refik Bey’in Cevabı”, *Milliyet*, 15 Haziran 1929.
- [Akçura] Akçuraoğlu Yusuf. “Akçuraoğlu Yusuf Bey’in Cevabı”, *Milliyet*. 22 Haziran 1929.
- Arat, Zehra F. “Kemalizm ve Türk Kadını”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. Ed. Ayşe B. Hacımirzaoğlu. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998: 51- 70.
- [Ataç] Galip Ata. “Galip Ata Bey’in Cevabı”, *Milliyet*. 13 Haziran 1929.
- [Atay] Falih Rıfki. “Falih Rıfki Bey’in Cevabı”, *Milliyet*. 14 Temmuz 1929.
- Atay, Falih Rıfki. *Babanız Atatürk*. İstanbul: Ayyıldız Matbaası, 1980.
- [Baraner] Suat Derviş. “Suat Derviş Hanım’ın Cevabı”, *Milliyet*. 14 Haziran 1929.
- [Başar] Şükufe Nihal. “Şükufe Nihal Hanım’ın Cevabı”, *Milliyet*. 30 Haziran 1929.
- Berkes, Niyazi. *Türkiye’de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2018.
- Bezirci, Asım. *Halk ve Sosyalizm İçin Kültür ve Edebiyat*. İstanbul: Evrensel Kültür Yayınları, 1997.
- Cenap Şahabettin. “Cenap Şahabettin Bey’in Cevabı”, *Milliyet*. 16 Temmuz 1929.
- Çıkla, Selçuk. “Tanzimat’tan Günümüze Gazete-Edebiyat İlişkisi”, *Türkbilig*. 18 (2009): 34- 63.
- [Dilmen] İbrahim Necmi. “İbrahim Necmi Bey’in Cevabı”, *Milliyet*. 21 Haziran 1929.
- Diran, Z. *Halit Ziya Uşaklıgil’in Romanlarında Kadın Hakları*. (Yüksek Lisans Tezi). Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs, 2011.
- Fazlı Necip. “Fazlı Necip Bey’in Cevabı”, *Milliyet*, 4 Temmuz 1929.
- Gerçek, Selim Nüzhet. “Cumhuriyet’in Onuncu Yıl dönümünde Yapılan Neşriyat”, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*. 12 (1934): 443-455.
- Göçgün, Önder. *Edebiyat dünyası ve Atatürk*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2021.
- [Güntekin] Reşat Nuri. “Reşat Nuri Bey’in Cevabı”, *Milliyet*. 4 Temmuz 1929.
- Gürel, Zeki. *Halide Nusret Zorlutuna Hayatı ve Eserleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.
- [Gürpınar] Hüseyin Rahmi. “Hüseyin Rahmi Bey’in Cevabı”, *Milliyet*. 9 Haziran 1929.
- İmzasız. “İstanbul’da Matbuat var mıdır?”, *Hareket*. 29 Kânunusani 1929.
- İmzasız. “Beş adam kimdir?”, *Hareket*. 8 Haziran 1929.
- İmzasız. “Kadınlar kongresi Murahhasımız”, *Cumhuriyet*, 28 Haziran 1929.
- İmzasız. “Gazi Hakkında Cihan Efkarı Aliyesi Ne Düşünüyor?”, *Cumhuriyet*. 4 Temmuz 1929.
- İmzasız. “Resimli Ay’daki Makalenin Sahibi”, *Yarın*. 29 Kânunuevvel 1929.

İmzasız. "Maliye Vekili ile Davamızın Esası Nedir?" *Yarın*. 19 Mayıs 1930.

Kabacalı, Alpay. *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1990.

Kaplan, M., Enginün, İ., Emil, B., Birinci, N., Uçman, A. *Devrin Yazarlarının Kalemiyle Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal I*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. *Atatürk*. İstanbul: Birikim Yayınları, 1981.

Karpat, Kemal H. *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.

Kas, Bilal. "Cumhuriyet'in Onuncu Yılı Dönümü Münasebetiyle Yazılan Romanlarda Cumhuriyet Bayramı ve Rejime Methiye: Aka Gündüz Örneği", *4. Uluslararası 29 Ekim Bilimsel Araştırmalar Sempozyumu*, Adana, (29- 30 Ekim 2022): 47- 57.

Kas, Bilal. (2022). *Türk Romanında İktisadi Kalkınma Fikri*. (Doktora Tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara, 2022.

[Kestelli] Raif Necdet. "Raif Necdet Bey'in Cevabı", *Milliyet*. 12 Haziran 1929.

Kılıç Ali. *Atatürk'ün Hususiyetleri*. İstanbul: Yenigün Yayıncılık, 1998.

[Köprülü] Mehmet Fuat. "Mehmet Fuat Bey'in Cevabı", *Milliyet*. 19 Haziran 1929.

[Kuntay] Mithat Cemal. "Mithat Cemal Bey'in Cevabı", *Milliyet*. 28 Temmuz 1929.

Levend, Agâh Sırrı. *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1960.

Mutluay, Rauf. "Edebiyatsız Gazete, Gazetesiz Edebiyat", *Yeni Ufuklar*. XV/ 170 (1966): 5- 9.

[Morkaya] Burhan Cahit. "Burhan Cahit Bey'in cevabı", *Milliyet*. 20 Haziran 1929.

Oğuzhan, E. (2009). "Atatürk Döneminde Basın ve Basın Özgürlüğü", *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*. 1(2009): 106- 122.

[Ortaç] Yusuf Ziya. "Yusuf Ziya Bey'in Cevabı", *Milliyet*. 29 Haziran 1929.

[Ozansoy] Halit Fahri. "Halit Fahri Bey'in Cevabı", *Milliyet*. 26 Haziran 1929.

Ozansoy, Halit F. *Tek Yol Atatürk Yolu*. İstanbul: Varlık Yayınları, 1981.

Samipaşazade Sezai. "Sezai Bey'in Cevabı", *Milliyet*. 23 Temmuz 1929.

[Sedes] Selami İzzet. "Selami İzzet Bey'in Cevabı", *Milliyet*. 30 Haziran 1929.

Şapolyo, Enver Behnan. *Kemal Atatürk ve Millî Mücadele Tarihi*. İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi, 1958.

Sertel, M. Zekeriya. *Hatırladıklarım*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2001.

Sevük, İsmail H. *Atatürk'le Beraber*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2020.

[Tanrıöver] Hamdullah Suphi. "Hamdullah Suphi Bey'in Cevabı", *Milliyet*. 16 Haziran 1929.

[Tarhan] Abdülhak Hamit. "Şair-i Azam'ın Cevabı", *Milliyet*. 6 Haziran 1929.

Tansel, Fevziye Abdullah. "Atatürk Hakkında Şiirler (1915- 1938) Bunların Tarih ve Edebiyat Bakımından Değerlendirilmesi", *Bellekten*. 204 (1988): 1169- 1194.

Tongul, Neriman. "Türk Harf İnkılabı", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 33- 34 (2004): 103- 130.

[Tör] Vedat Nedim. "Vedat Nedim Bey'in Cevabı", *Milliyet*. 23 Temmuz 1929.

[Uşaklıgil] Halit Ziya. "Halit Ziya Bey'in Cevabı", *Milliyet*. 4 Haziran 1929.

Uzun, Hakan. "Bir Propaganda Aracı Olarak Cumhuriyet Halk Fırkası Halk Hatipleri Teşkilatı", *CTAD*, 11 (2010): 85- 111.

Ülgen, Erol. "Atatürk'ün Etrafındaki Edebiyatçılar", *Türk Dili*. 587 (2000): 443- 454.

[Ünaydın] Ruşen Eşref. "Ruşen Eşref Bey'in Cevabı", *Milliyet*. 8 Temmuz 1929.

[Yalçın] Efcayış Suat. "Efcayış Suat Hanım'ın Cevabı", *Milliyet*. 2 Haziran 1929.

[Yazıksız] Necip Asım. "Necip Asım Bey'in Cevabı". *Milliyet*, 7 Haziran 1929.

[Yurdakul] Mehmet Emin. "Mehmet Emin Bey'in Cevabı". *Milliyet*, 11 Haziran 1929.

Yücebaş, Hilmi. *Edebiyatımızda Atatürk*. İstanbul: Kültür Kitabevi, 1960.

[Zorlutuna] Halide Nusret. "Halide Nusret Hanım'ın Cevabı", *Milliyet*. 28 Haziran 1929.

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet

Hareket

Milliyet

Yarın